

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 21 (2021), št. 1

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2021

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Karin Bakračević, dr. Rajko Bratuž,

dr. Neven Budak (Hrvaška / *Croatia*), dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec,
dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan, dr. Gregor Jenuš, dr. Tomaž Kladnik,
dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, Rosario Milano (Italija / *Italy*), dr. Jože Mlinarič,
dr. Jurij Perovšek, dr. Jože Pirjevec (Italija / *Italy*), dr. Marijan Premovič (Črna Gora / *Montenegro*),
dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar, dr. Imre Szilágyi (Madžarska / *Hungary*),
dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar, dr. Marija Wakounig (Avstrija / *Austria*)

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča
Koroška cesta 53c, SI-2000 Maribor, Slovenija
e-pošta / *e-mail*: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Tehnični urednik / Technical Editor

David Hazemali

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

*The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.
No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention
of the source.*

Žiro račun / *Bank Account*:

Nova KBM d.d.
SI 56041730001421147

Prevajanje / *Translation*:

Knjižni studio d.o.o.

Lektoriranje / *Language-editing*

Knjižni studio d.o.o., Ana Šela

Oblikovanje naslovnice / *Cover Design*:

Knjižni studio d.o.o.

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Knjižni studio d.o.o.

Tisk / *Printed by*:

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvečke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in
'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in mednarodno
bibliografsko bazo Scopus (h, d).

*Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and
'America: History and Life'.*

*This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database ERIH and
international database Scopus (h, d).*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,
je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.

Izdajo časopisa je omogočila Agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Co-financed by the Slovenian Research Agency.

Studia
Historica
Slovenica

Kazalo / Contents

Članki in razprave / Papers and Essays

MARTIN BELE: Štajerske dvorne službe do leta 1311	11
<i>Styrian Court Offices until 1311</i>	
TONE RAVNIKAR: Maribor v 13. stoletju. 2. del: cerkvene institucije v mestu in okoli njega	41
<i>Maribor in the 13th Century. Part 2: Ecclesiastical Institutions in the City and Its Surrounding Area</i>	
NATALIJA ULČNIK: Strokovna leksika v Kremplovih <i>Dogodivšinah</i> <i>štajerske zemle</i>	73
<i>Professional Vocabulary in Krempl's Dogodivšine štajerske zemle (The History of the Land of Styria)</i>	
ŽARKO LAZAREVIČ: Prvo jugoslovansko leto Slovencev – gospodarski ukrepi, razhajanja in negotovosti	101
<i>The First Yugoslav Year of Slovenes – Economic Measures, Divergences and Uncertainties</i>	
DUNJA DOBAJA: Organizacija mladinskega skrbstva v mestni občini Maribor v obdobju med obema vojnama	135
<i>The Construction of Youth Care in the Municipality of Maribor in the Period between the Two World Wars</i>	
MATEJA ČOH KLADNIK: Retribution against Collaborators of the Occupiers after the End of the Second World War: The Concept of "National Honour"	167
<i>Obračun s sodelavci okupatorjev po koncu druge svetovne vojne: koncept "narodne časti"</i>	
PETRA KLEINDIENST in MATEVŽ TOMŠIČ: Proces narodne sprave in vloga politične elite v njem: Slovenija kot izjema med državami srednje in vzhodne Evrope	197
<i>Process of National Reconciliation and the Role of the Political Elite in It: Slovenia as an Exception in Central and Eastern Europe</i>	

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

JOCA ZURC: Uresničevanje otrokovih pravic v izven kurikularnih
športnih aktivnosti.....233
Enforcing Children's Rights in the Extracurricular Sports Activities

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts..... 271

Uredniška navodila avtorjem /
Editor's Instructions to Authors 277

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

*Studia
Historica
Slovenica*

DOI 10.32874/SHS.2021-08
1.01 Izvirni znanstveni članek

Uresničevanje otrokovih pravic v izven kurikularnih športnih aktivnostih

Joca Zurc

Ddr., docentka
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko
Koroška cesta 160, SI–2000 Maribor, Slovenija
e-pošta: joca.zurc@um.si

Izvleček:

Pogled na otroka, obdobje otroštva in otrokove pravice so vprašanja, ki so bila aktualna za vsa zgodovinska obdobja v vseh delih sveta. Vsako med njimi je poskušalo obravnavati otroka in njegove potrebe skozi različne pedagoške pristope, institucije in zakonodajne dokumente. Medtem ko je razvoj otrokovih pravic na področju šolske pedagogike dobro raziskan, pa se postavlja vprašanje, kako so se otrokove pravice spreminjale in uresničevale na področju izven kurikularnih oz. obšolskih aktivnosti, ki imajo pomemben vpliv na otrokov razvoj in proces socializacije. Prispevek predstavlja primerjalno teoretsko analizo priznavanja, uresničevanja in zlorabe otrokovih pravic v obšolskih športnih aktivnostih. Ugotovitve izpostavljajo pomen izobraževanja o otrokovih pravicah, profesionalni etiki ter potrebo po spremembah v pedagoškem pristopu pri razvoju mladih nadarjenih športnikov.

Ključne besede:

otročstvo, otrokove pravice, Organizacija združenih narodov (OZN), obšolske dejavnosti, šport mladih, moralni razvoj, etika v športu, varuh pravic

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Maribor, letnik 21 (2021), št. 1, str. 233–270, 124 cit., 3 slike
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod¹

Otroci so najbolj dragoceni in hkrati najbolj ranljivi člani vsake družbene skupnosti, ki se učijo in pripravljajo za vstop v "trdo in tvegano" areno odraslega življenja.² Na poti razvoja v odraslost so izpostavljeni številnim izzivom z vidika varnosti, integritete in možnosti razvoja svojih potencialov.³ Odnos do otroka, pojmovanje razvojnega obdobja otroštva ter razumevanje in uresničevanja otrokovih pravic se je spreminjalo skozi zgodovino. Z navedenim pa se je spreminjal tudi otrokov status kot pripadnika človeške družbe ter s tem povezano priznavanje pravic, ki jih uživa v družbi.⁴ Med drugim je na primer razviden premik iz državne na mednarodno raven varstva otrokovih pravic ter premik iz objekta v subjekta pravic. Danes je v ospredju prepričanje, da je otrok subjekt svojih pravic, odrasli pa mu pomagajo pri njihovem uveljavljanju.⁵ Poleg staršev in družine je slednje odgovornost predvsem države in njenih institucij. Kljub omenjenemu normativnemu napredku na področju sprejetih pravnih dokumentov glede spoštovanja in varstva otrokovih pravic na mednarodni⁶ in naci-

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0372: *Slovenska identiteta in kulturna zavest v jezikovno in etnično stičnih prostorih v preteklosti in sedanjosti*, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in ga izvaja Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.

² Zoran Pavlovič in Mitja Sardoč, "Otrokove pravice, participacija učencev in šolski parlament v Sloveniji", *Šolsko polje* 14, št. 5–6 (2003), str. 137–150, citat str. 139 (dalje: Pavlovič in Sardoč, "Otrokove pravice, participacija učencev in šolski parlament v Sloveniji").

³ Mark Ensalaco, "The right of the child to development", v: *Children's Human Rights : Progress and Challenges for Children Worldwide*, ur. Mark Ensalaco in Linda C. Majka (Oxford, 2005), str. 9–29 (dalje: Ensalaco, "The right of the child to development").

⁴ Irena Jager Agius, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek", v: *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. Irena Jager Agius (Ljubljana, 2014), str. XVII–XXVII (dalje: Jager Agius, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek").

⁵ Alenka Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", v: *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. Irena Jager Agius (Ljubljana, 2014), str. 3–28 (dalje: Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji").

⁶ Temeljni mednarodni dokument, ki je v celoti namenjen otrokovim pravicam, ter predstavlja mednarodno pogodbo o človekovih pravicah z največjim in najhitrejšim številom ratifikacij v zgodovini je *Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah* (angl. *Convention on the Rights of the Child*), ki jo je sprejela Generalna skupščina OZN (*Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovi-pravicah/, pridobljeno: 28. 10. 2020). Konvencija je pričela veljati še pred potekom enega leta od sprejema ter tako postala najbolje sprejet mednarodni dokument z največjo moralno upravičenostjo (Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29; Jager Agius, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek", str. XVII–XXVII; Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28; Ursula Kilkelly, "Strengthening the framework for enforcing children's rights: an integrated approach", v: *Children's Human Rights : Progress and Challenges for Children Worldwide*, ur. Mark Ensalaco in Linda C. Majka (Oxford, 2005), str. 53–80 (dalje: Kilkelly, "Strengthening the framework for enforcing children's

onalni⁷ ravni, so v nekaterih delih sveta še danes kršene temeljne pravice otrok, ki živijo v revščini, izkoriščanju in zlorabah; celo v gospodarsko najbolj razvitih državah vsi otroci ne uživajo enakih pravic in vloge v družbi.⁸ Sodobno otroštvo je pogosto utemeljeno na izključevanju otrok iz dela in življenja odraslih.⁹ Gerschutz in Karns postavljata aktualno vprašanje, do kakšne razsežnosti so se potemtakem doseganje strategije za promocijo otrokovih pravic in ratifikacije različnih mednarodnih listin dejansko transformirale v realno spoštovanje otrok in izboljšanja njihovega položaja v različnih delih sveta.¹⁰

V okviru projekta "*Evropa za otroke – Evropa z otroki*" je bila v slovenskem prostoru izvedena raziskava, katere namen je bil dobiti vpogled v uresničevanje otrokovih pravic v Sloveniji. Raziskava je pokazala, da je Slovenija že dosegla pomembne razvojne spremembe in izboljšala položaj otrok, pa vendar je pokazala, da je na določenih področjih uresničevanje otrokovih pravic nezadostno. Področja, ki jim je potrebno posvetiti pozornost, so uresničevanje *Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah*,¹¹ promocija in izobraževanje

rights: an integrated approach"); *EU Guidelines : Human Rights and International Humanitarian Law* (Bruselj, 2009), dostopno na: www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/eu-guidelines-human-rights-international-humanitarian-law-march-2009/, pridobljeno: 28. 10. 2020; Marta Santos Pais, "Poslanica posebne predstavnice generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov za problematiko nasilja nad otroki", v: *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva: zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. Irena Jager Agius (Ljubljana, 2014), str. VII–VIII (dalje: Santos Pais, "Poslanica posebne predstavnice generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov za problematiko nasilja nad otroki").

⁷ Slovenija je pravice otrok v skladu s *Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah* vključila v svoj pravni sistem na najvišji ravni, in sicer v 56. člen *Ustave Republike Slovenije*, ki poudarja otrokove pravice v najširšem okviru, nanje pa se nanašajo tudi druge ustavne določbe. Po Ustavi Republike Slovenije uživajo otroci posebno varstvo in skrb. To pomeni, da jim država zagotavlja večji obseg pravic kot jih zagotavlja odraslim oziroma posebne pravice, do katerih odrasli niso upravičeni. Navedeno se izkazuje v obliki vrste ustavnih določb, ki opredeljujejo posamezne otrokove pravice, kot so pravica otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje, pravice in dolžnosti staršev v razmerju do otrok, izobrazba in šolanje otrok (Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28).

⁸ Kilkelly, "Strengthening the framework for enforcing children's rights: an integrated approach", str. 3–28; Jill Marie Gerschutz in Margaret P. Karns, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child", v: *Children's Human Rights : Progress and Challenges for Children Worldwide*, ur. Mark Ensalcaco in Linda C. Majka (Oxford, 2005), str. 31–51 (dalje: Gerschutz in Karns, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child"); Rhonda L. Callaway in Julie Harrelson-Stephens, "Children as targets", v: *Exploring International Human Rights : Essential Readings*, ur. Rhonda L. Callaway in Julie Harrelson-Stephens (Boulder & London, 2007), str. 201–203 (dalje: Callaway in Harrelson-Stephens, "Children as targets"); Jager Agius, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek", str. XVII–XXVII; Santos Pais, "Poslanica posebne predstavnice generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov za problematiko nasilja nad otroki", str. VII–VIII.

⁹ Jager Agius, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek", str. XVII–XXVII.

¹⁰ Gerschutz in Karns, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child", str. 31–51.

¹¹ *Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah/, pridobljeno: 28. 10. 2020.

o otrokovih pravicah in mednarodnih listinah na tem področju, sodelovanje z nevladnimi organizacijami ter večje upoštevanje stališč otrok pri sprejemanju odločitev v družbi. Kaže se potreba tudi po večjem in stabilnejšem financiranju politik za otroke.¹² Nadalje je *Odbor Organizacije združenih narodov (OZN) za otrokove pravice* podal Sloveniji priporočilo, da je treba okrepiti zlasti preiskovanje slabega ravnanja z otroki ter ob tem zagotoviti, da oškodovani otrok ne bo šikaniran v postopku obravnave oz. da bo ustrezno varovana njegova zasebnost. Prav tako je potrebno pozornost posvetiti izobraževanju za starše, učitelje, delavce organov pregona, zdravstvene delavce in same otroke o tem, kako prepoznati in interdisciplinarno obravnavati primere slabega ravnanja in zlorabe otrok s pomočjo usklajene koordinacije vladnih organov in nevladnih organizacij.¹³

Eno izmed manj raziskanih, a vsekakor izredno zanimivih področij zagotavljanja otrokovega razvoja in spoštovanja njegovih pravic so izven kurikularne aktivnosti. Med najbolj popularnimi otrokovimi dejavnostmi v času izven šolskega pouka so športne in gibalne aktivnosti. Pa vendarle, Ghaye s sodelavci opozarja, da sta lahko integriteta in varnost otroka v športnih aktivnostih na veliki preizkušnji v primerih, ko gre za izrazito usmerjenost k tekmovanju in športnim dosežkom.¹⁴ Danes govorimo o problematiki varnosti v športu na globalni ravni. Zaradi kompleksnosti tekmovalnega športa se politike in prakse zagotavljanja varnosti v športu razlikujejo od primera do primera in so odvisne od športnih federacij in politike posameznih držav. Zato postajajo vedno glasnejša prizadevanja za razvoj vesplošne politike varnosti v športu, ki bi imela globalne razsežnosti in vpliv na trajnostni razvoj mednarodnih in nacionalnih športnih organizacij. Ključna je vzpostavitev sodelovanja med znanostjo in politiko za prihodnji razvoj in vzpostavitev mednarodnih programov promocije varnosti zlasti za mladoletne udeležence v športnih aktivnostih.¹⁵

V pričujočem prispevku se posvečamo štirim aktualnim vidikom na področju varovanja in zagovarjanja pravic otrok v obšolskih dejavnostih. V prvem poglavju najprej orišemo zgodovinska dejstva o priznavanju otrokovih pravic in svoboščin, ki se kažejo skozi čas pod vplivom sprememb pojmovanja razvojnega obdobja otroštva in priznavanja mednarodnih pravnih aktov za zaščito otrokovih pravic. V drugem poglavju obravnavamo otrokovo pravico do pro-

¹² Lenka Vojnovič, *Otrokove pravice v Sloveniji: raziskava o njihovem varstvu, promociji in izobraževanju* (Ljubljana, 2010) (dalje: Vojnovič, *Otrokove pravice v Sloveniji*).

¹³ Prav tam.

¹⁴ Tony Ghaye, Sarah Lee, Daniel J. Shaw in Gavin Chesterfield, "When winning is not enough: Learning through reflections on the "best-self"", *Reflective Practice* 10, št. 3 (2009), str. 385–401.

¹⁵ Toomas Timpka, Caroline F. Finch, Claude Goulet, Tim Noakes in Kaissar Yammine, "Meeting the global demand of sports safety: The intersection of science and policy in sports safety", *Sports Medicine* 38, št. 10 (2008), str. 795–805.

stega časa in udeležbe v izven kurikularnih aktivnostih, pri čemer pozornost posvetimo ukvarjanju s športnimi dejavnostmi kot najbolj razširjeni obliki občolskih dejavnosti v obdobju otroštva. Izven kurikularno športno udejstvo- vanje ima odločilen vpliv na zdravje otroka, saj zagotavlja ustrezno mero giba- nja za skladen otrokov razvoj v skladu s priporočili Svetovne zdravstvene orga- nizacije.¹⁶ V tretjem poglavju razpravljamo o potencialnih kršitvah otrokovih pravic v izven kurikularnih aktivnostih, s poudarkom na telesnih, psihičnih in spolnih zlorabah na področju tekmovalnega športa mladih. Četrto poglavje pa zaključujemo z razpravo o možnem izboljšanju položaja otroka v izven kuri- kularnih aktivnostih. V tem kontekstu obravnavamo izobraževanja izvajalcev športnih aktivnosti za etično ravnanje, spoštovanje otrokovega dostojanstva in blagostanja. V vseh poglavjih se osredotočamo na problematiko uresničevanja otrokovih pravic v izven kurikularnih aktivnostih skozi časovno in krajevno perspektivo. Primerjamo različna obdobja, v katerih so bile sprejete otrokove pravice ter slovensko okolje postavljamo v širši evropski kontekst, ki ima viso- ko razvit sistem množičnega udejstvovanja v izven kurikularnih dejavnostih, vse od osnovne šole do univerze.

Namen in cilji raziskave

Na osnovi predstavljenih teoretičnih izhodišč se postavlja vprašanje, kako so se otrokove pravice razvijale skozi čas in se danes uresničujejo na področju izven kurikularnih aktivnosti, ki se izvajajo po šolskem pouku ter imajo ključen vpliv na otrokov razvoj in prevzemanje družbenih vrednot. Temu sledi vpraša- nje, ali je možno otrokove pravice obravnavati kot univerzalno načelo, ki velja neodvisno od zgodovinskega časa in kraja. V tem raziskovalnem okvirju smo si zastavili sledeče cilje:

- Cilj 1:** Ugotoviti regulativne akte in prepoznavanje koncepta otrokovih pravic skozi čas.
- Cilj 2:** Proučiti pravice otrok v izven kurikularnih aktivnostih na področju gibanja in športa v Sloveniji.
- Cilj 3:** Ugotoviti možne kršitve in zlorabe pravic otrok v občolskih špor- tnih aktivnostih.
- Cilj 4:** Ugotoviti vlogo izobraževanja in profesionalne etike pedagogov v občolskih športnih aktivnostih na ohranjanje in uresničevanje pra- vic mladih športnikov.

¹⁶ WHO *Global Recommendations on Physical Activity for Health (In force as from 30 November 2010)*, dostopno na: www.who.int/publications/i/item/9789241599979, pridobljeno: 15. 11. 2020.

Metoda raziskovanja

Raziskovanje temelji na interdisciplinarnem metodološkem pristopu, pri katerem so bili uporabljeni različni pristopi k pregledu znanstvene literature in zgodovinskih virov kot so kritični pregled literature z ugotavljanjem novih pogledov in sklepanj na proučevani problem (angl. critical review)¹⁷, metasinteza dobljenih spoznanj in historiografski pregled virov¹⁸ varovanje otrokovih pravic kot so deklaracije, listine in konvencije. Uporabljen je bil interpretativni in primerjalni pristop analize dokumentov in literature, ki odraža pretežno evropski pogled na definiranje in uresničevanje koncepta otrokovih pravic.

Kritični pregled literature je omogočil obširno teoretično raziskovanje, katerega cilj je bil preseči zgolj opisno analizo ter vključiti poglobljeno sintezo in vrednotenje najrazličnejših virov s področja obravnave otrokovih pravic v občolskih športnih dejavnostih, s ciljem identificirati najbolj značilne elemente proučevanega pojava, poiskati konceptualne novitete, nove interpretacije obstoječih pristopov ter zasnovati nov teoretski model razumevanja instituta otrokovih pravic. Uporabljen je bil narativni, konceptualni in kronološki kritični pregled literature, s ciljem identificirati konceptualne doprinose, ki tvorijo obstoječo teorijo.¹⁹ Prednost kritičnega pregleda literature je v kritični evalvaciji vsega, kar je bilo označeno kot pomembno v predhodnih delih, ter v poskusih reševanja nasprotujočih si stališč in pogledov.²⁰ V naši raziskavi so nas zanimali pogledi in pričakovanja o otroštvu in otrokovih pravicah, ki se pojavljajo skoti različen zgodovinski čas ter med različnimi deli sveta. Kritični pregled literature je omogočil novo stopnjo konceptualnega razvoja obravnavane teme ter podal izhodišča za prihodnje empirično raziskovanje na področju uresničevanja otrokovih pravic v izven kurikularnih športnih aktivnostih.

Zgodovinski razvoj priznavanja otrokovih pravic

Prvi zametki varstva otrokovih pravic segajo v 19. stoletje, ko je družba pričela otroku priznavati določene pravice pri opravljanju dela in izobraževanju. V začetku 20. stoletja so se k temu dodale še pravice na področjih zdravstva, soci-

¹⁷ Maria J. Grant in Andrew Booth, "A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies", *Health Information and Libraries Journal* 26, št. 2 (2009), str. 91–108 (dalje: Grant in Booth, "A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies").

¹⁸ Mateja Matjašič Friš in Ana Šela, "Dr. Franc Tiplič: lenarški zdravnik med fikcijo in zgodovino", *Studia Historica Slovenica* 19, št. 3 (2019), str. 695–736.

¹⁹ Prav tam, str. 94.

²⁰ Grant in Booth, "A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies", str. 93–94.

Praznovanje Svetovnega dneva otrok v Bolgariji leta 1928, ki je bil razglašen leta 1925 v Genevi po sprejemu *Ženevske deklaracije o otrokovih pravicah* (1924) (Wikimedia Commons)

ale in prava. Prvi mednarodni dokument, ki je priznal obstoj posebnih pravic, ki pripadajo otroku, je bila *Ženevska deklaracija o otrokovih pravicah*, sprejeta leta 1924. *Ženevska deklaracija* je otroku priznala pravico, da mora biti varovan pred vsemi oblikami izkoriščanja ter da mu je potrebno omogočiti ustrezen telesni in duševni razvoj.²¹ Deklaracija, sestavljena iz petih temeljnih načel, je uvodoma poudarila načelo nediskriminacije, kar pomeni, da mora človeštvo dati otroku najboljše, kar premore, ne glede na to, kakšna je njegova rasa, naro-

²¹ Jager Agius, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek", str. XVII–XXVII.

dnost ali vera.²² V nadaljevanju je opredelila pravice na temeljnih področjih oskrbe otrok kot so hrana, zdravje in zdravstvena oskrba, kriminaliteta, stanovanje, nujna pomoč, delo, izkoriščanje in človekoljubne organizacije. S tem je *Ženevska deklaracija* kot prvi mednarodni dokument opredelila povezavo med otrokovimi potrebami in razvojem.²³

Načela *Ženevske deklaracije o otrokovih pravicah* so upoštevale in nadgradile:

- *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*, ki je bila sprejeta 10. 12. 1948,²⁴
- *Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah*, sprejeta 20. 11. 1959,²⁵
- *Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah*, sprejeta 20. 11. 1989.²⁶

Splošna deklaracija o človekovih pravicah je opredelila temeljne človekove pravice, h katerim spoštovanju in udejanjenju so zavezane vse države podpisnice, med njimi tudi Slovenija. Temeljne človekove pravice, ki zadevajo tudi temeljne pravice otrok, so pravica do počitka in prostega časa z razumno omejitvijo dela (24. člen) ter pravica do izobraževanja (26. člen).²⁷ Otroku pripadajo vse človekove pravice, ki so opredeljene v *Splošni deklaraciji o človekovih pravicah*, razen tistih, ki jih ne more izvajati (npr. volilna pravica).²⁸

V liberalnem obdobju šestdesetih let 20. stoletja se je ob priznavanju človekovih pravic razmahnilo gibanje, ki je bilo osredotočeno na otroka in njegove potrebe v procesu odraščanja in umeščanja v družbo. Navezovalo se je na dve podobni gibanji tem zgodovinskem obdobju, ki sta vključevali 'zatirane manjšine', in sicer gibanje za državljanske pravice ter feministično gibanje za pravice žensk. Raziskave iz tega obdobja so pokazale, da so odrasli z vidika države,

²² Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

²³ Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29.

²⁴ *United Nations Universal Declaration of Human Rights (In force as from 10 December 1948)*, dostopno na: www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html. avgust 2015, pridobljeno: 15. 11. 2020.

²⁵ *United Nations Declaration of the Rights of the Child (In force as from 20 November 1959)*, dostopno na: www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/, pridobljeno: 15. 11. 2020.

²⁶ *Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah/, pridobljeno: 28. 10. 2020.

²⁷ *United Nations Universal Declaration of Human Rights (In force as from 10 December 1948)*, dostopno na: www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html. avgust 2015, pridobljeno: 15. 11. 2020.

²⁸ Pavlovič in Sardoč, "Otrokove pravice, participacija učencev in šolski parlament v Sloveniji", str. 137–150.

družbe ali družine odrekli otrokom celo vrsto pravic oz. jih zapostavljali. Na primer, dovoljeno je bilo telesno kaznovanje, tako doma kot v šoli, zdravstvena skrb za nosečnice in otroke je bila nezadostna. Zato je bilo gibanje za otrokove pravice enotno v zahtevi, da je potrebno otrokove pravice pravno urediti.²⁹ V tem duhu je bila sprejeta najprej *Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah* ter kasneje *Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah*.

Ustavna listina *Deklaracije Združenih narodov o otrokovih pravicah*³⁰ se je pričela pripravljati že leta 1946 in je potrebovala kar 13 let do sprejetja na Generalni skupščini OZN. *Deklaracija* je utrdila večjo dejavnost OZN na tem področju ter priznanje, da si področje otrokovih pravic zasluži samostojno obravnavo.³¹ Utrdila je pojmovanje otroka kot telesno in duševno razvijajočo osebnost, ki potrebuje posebno skrb in varstvo v času svojega razvoja ter ustrezno pravno varstvo, kar je bilo predhodno priznано v *Ženevski deklaraciji o otrokovih pravicah* in *Splošni deklaraciji o človekovih pravicah* ter v statutih mednarodnih organizacij, ki skrbijo za blaginjo otrok.³² Napredek, ki ga prinaša *Deklaracija o otrokovih pravicah* v primerjavi s predhodnimi listinami, pa je na področju postavljanja standardov otrokovih pravic do izobrazbe in varstva na trgu dela.³³ Njen namen je bil zagotoviti, da bi imeli otroci srečno otroštvo in bi uživali vse pravice in svoboščine, ki so potrebne za njihov razvoj. V tej luči je skozi deset načel nagovorila starše, učitelje, dobrodelne organizacije, krajevne oblasti in nacionalne vlade, da priznajo te pravice otrokom ter se z zakonskimi in drugimi določili borijo za njihovo uveljavljanje.³⁴

Priznati je potrebno, da je *Deklaracija o otrokovih pravicah* imela v svetu manjši vpliv v primerjavi s *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah*, a je kljub temu prinesla ključni napredek pri vsebinskem osmišljanju zasnove otrokovih pravic ter s tem odprla pot za sprejem *Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah* tri desetletja kasneje.³⁵ S tem se je začela nova razprava o mestu otroka v sodobni družbi, ki je temeljila na celostnem pristopu in vzpostavitvi mednarodnega sodelovanja ter je simbolično nakazala konec hladne vojne in prehod k otrokovemu blagostanju.³⁶

²⁹ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

³⁰ *United Nations Declaration of the Rights of the Child (In force as from 20 November 1959)*, dostopno na: www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/, pridobljeno: 15. 11. 2020.

³¹ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

³² Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29; Liana Kalčina (ur.), *Otrokove pravice v Evropi* (Ljubljana, 1999) (dalje: Kalčina, *Otrokove pravice v Evropi*).

³³ Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29.

³⁴ Kalčina, *Otrokove pravice v Evropi*.

³⁵ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

³⁶ Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29.

Razumevanje otrokovih pravic je namreč vse do sprejema *Konvencije* temeljilo na izhodišču, da gre za varstvo otrok, ne pa za varstvo njihovih pravic. Otroka so pojmovali kot bitje, ki je potrebno skrbni in varstva ter posledično ne more uveljavljati svojih pravic. O načinih in oblikah tega varstva pa je v preteklosti vedno odločal zgolj odrasli, kar samo po sebi pomeni neupoštevanje otroka in njegovih pravic. *Konvencija o otrokovih pravicah* je dala nov poudarek pri prenosu težišča od varstva otrok na varstvo pravic ter s tem nov pogled na otrokovo dobro.³⁷ Otrok postane subjekt oziroma nosilec svojih pravic in ne zgolj objekt, ki je potreben varstva. Odrasli pa dobijo vlogo podpornikov pri uveljavljanju pravic in niso več edini skrbniki otrokovih pravic. Otrok kot subjekt pravic je še vedno upravičen do posebne skrbi in varovanja zaradi telesne in duševne nezrelosti (4. in 9. člen *Konvencije*), enakovredno pa ima pravico tudi do spoštovanja svojih pogledov ter polne udeležnosti v družbenem življenju (12. člen).³⁸ S tem je *Konvencija* razvrednotila koncept, da so otroci lastnina skrbnikov ter jih prepoznala kot enakovredna človeška bitja, s čimer je bil narejen pomemben premik v širšem razumevanju odnosa odraslih do otrok po vsem svetu.^{39,40} Okrepilo se je splošno družbeno zavedanje o pomembnosti otrokovih pravic ter večja občutljivost različnih strok na tem področju.⁴¹

Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah vključuje 41 pravic otrok v 54 členih in je razdeljena v tri tematske sklope, ki predstavljajo standarde otrokove obravnave z vidika avtonomije, razvoja in varnosti.⁴² Temeljna načela *Konvencije o otrokovih pravicah* so otrokova pravica do preživetja in razvoja, spoštovanje najboljših otrokovih interesov pri vseh odločitvah, pravica otroka do svobodnega izražanja lastnih pogledov brez posledic ter pravica otroka, da uživa vse pravice iz *Konvencije*.⁴³ *Konvencija* združuje enakovredno obravnavo političnih in državljanskih pravic na eni strani ter ekonomskih in socialnih pravic na drugi strani. Posebej velja poudariti priznavanje specifičnih pravic otrok, kot so pravica do igre, pravica do ohranitve rednih stikov z obema

³⁷ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

³⁸ Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29.

³⁹ Gerschütz in Karns, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child", str. 31–51.

⁴⁰ Lea Javornik Novak, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti", v: *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. Irena Jager Agius (Ljubljana, 2014), str. 137–147 (Javornik Novak, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti").

⁴¹ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

⁴² Ensalaco, "The right of the child to development", str. 9–29.

⁴³ Gerschütz in Karns, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child", str. 31–51.

staršema in pravica do varovanja pred zlorabami, zanemarjanja in trpinčenja.⁴⁴ Pomemben dosežek *Konvencije o otrokovih pravicah* je v tem, da so njene določbe za državo, ki jo ratificira, zavezujoče k uresničevanju. S tem je temu mednarodnemu dokumentu uspelo postaviti določene standarde za uresničevanje otrokovih pravic, ki so prispevali k njihovemu poenotenju po vsem svetu.⁴⁵ Kot navaja njen 3. člen:

Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo otroku zagotovile takšno varstvo in skrb, kakršna je potrebna za njegovo blaginjo, upoštevaje pravice in dolžnosti staršev, zakonitih skrbnikov ali drugih posameznikov, ki so zakonsko odgovorni za otroka, in da bodo v ta namen sprejele vse ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe.⁴⁶

Konvencija zavezuje vse organe in organizacije, ki se srečujejo z obravnavo otroka, da dosledno ščitijo interes otroka ter s tem zagotavljajo temeljni pravni okvir za ukrepe na posameznih področjih.⁴⁷ Na standardih otrokovih pravic, ki temeljijo na *Konvenciji*, svoje odločitve sprejemajo tudi nacionalna, regionalna in mednarodna sodišča, kar je razvidno na primeru Evropskega sodišča za človekove pravice.⁴⁸ Navkljub dejstvu, da je skoraj vsaka država na svetu ratificirala *Konvencijo o otrokovih pravicah* ter s tem postavila pomembno civilizacijsko normo, to je največjo korist otroka,⁴⁹ pa Callaway in Harrelson-Stephens⁵⁰ kritično menita, da je ta dokument naredil še vedno premalo, da bi varoval otroke pred velikimi nasilji nad človeštvom po vsem svetu.

Slovenija je bila ena izmed prvih držav, ki je v Ustavo vključila načela *Konvencije o otrokovih pravicah* še pred njenim sprejemom ter s tem opredelila otrokove pravice kot ustavno kategorijo. Ključno vlogo je pri tem imela *Komisija za otrokove pravice pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije*. *Konvencijo o otrokovih pravicah* je notranje-pravno ratificirala *Socialistična federativna republi-*

⁴⁴ Kilkelly, "Strengthening the framework for enforcing children's rights: an integrated approach", str. 3–28.

⁴⁵ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

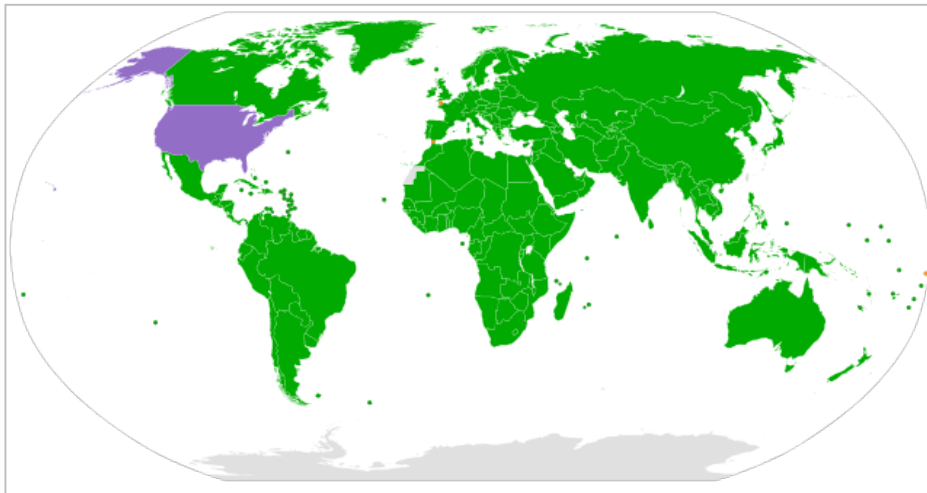
⁴⁶ *Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah/, pridobljeno: 28. 10. 2020.

⁴⁷ Javornik Novak, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti", str. 137–147.

⁴⁸ Kilkelly, "Strengthening the framework for enforcing children's rights: an integrated approach", str. 3–28.

⁴⁹ Javornik Novak, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti", str. 137–147.

⁵⁰ Callaway in Harrelson-Stephens, "Children as targets", str. 201–203.

Države podpisnice *Konvencije o otrokovih pravicah* po svetu (zelena barva – partnerske države z ratifikacijo konvencije, vijolična barva – podpisniki, brez ratifikacije) (Wikimedia Commons)

ka Jugoslavija (SFRJ) ob koncu leta 1990, mednarodnopravno pa 3. januarja 1991. Republika Slovenija je Konvencijo nasledila po SFRJ z *Aktom o notifikaciji nasledstva* glede konvencij OZN.⁵¹ Nekdanja varuhinja človekovih pravic v Republiki Sloveniji, Vlasta Nussdorfer,⁵² je opozorila, da sta tako *Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah* kot tudi *Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah* spodbudili velike spremembe v pravnem varstvu in položaju otrok kot tudi v samem razumevanju koncepta otroštva v naši domovini. Slovenija je na osnovi pogodbenih obveznosti kot podpisnica *Konvencije* razvila ustrezne sisteme socialnega varstva, zdravstvenega varstva, vzgojno-izobraževalnega varstva, institucionalnega varstva ter pravnega in sodnega varstva, kar predstavlja celovit sistem varovanja otrok. Kljub temu so bile po mnenju varuhinje ugotovljene določene neučinkovitosti pri delovanju lokalnih in nacionalnih organov oblasti, ki so premalo pozornosti posvetili interdisciplinarnemu in medresorskemu usklajevanju.

⁵¹ Liana Kalčina, Majda Struc, Sara Geiger Smole in Alja Otavnik, "Delovanje civilnodružbenih organizacij na področju otrokovih pravic v Sloveniji", v: *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. Irena Jager Agius (Ljubljana, 2014), str. 71–96 (dalje: Kalčina, Struc, Geiger Smole in Otavnik, "Delovanje civilnodružbenih organizacij na področju otrokovih pravic v Sloveniji").

⁵² Vlasta Nussdorfer, "Otrokove pravice kot ogledalo ravni demokratične in humane družbe: spremna beseda", v: *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah*, ur. Irena Jager Agius (Ljubljana, 2014), str. XIII–XVI (dalje: Nussdorfer, "Otrokove pravice kot ogledalo ravni demokratične in humane družbe: spremna beseda").

Vse tri mednarodne listine, *Ženevska deklaracija*, *Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah* in *Konvencija o otrokovih pravicah*, izražajo priznavanje in podporo otrokovemu telesnemu, duševnemu, duhovnemu, moralnemu in socialnemu razvoju, kar predstavlja temelj zagotavljanja otrokovih pravic. Raziskovalka Šelih⁵³ navaja, da se je v preteklosti pogosto postavljalo vprašanje, zakaj ločeno opredeljevati otrokove pravice, ko pa so te že vključene v pojem človekovih pravic. Prav tako se je istočasno na drugi strani pojavljala bojazen, da bi bile otrokove pravice s tem, ko so opredeljene v posebni konvenciji, predmet izključitve iz splošnega okvira človekovih pravic. Kljub dejstvu, da so otrokom priznane vse pravice odraslih, pa *Konvencija* ne odpravlja ključne izključenosti otrok iz enakopravne udeležbe v družbi, saj jim ne podeli nobenega izvoda izvršne oblasti oz. možnosti odločanja, kar bi jim dokazovalo priznavanje odgovornosti in svobodne volje.⁵⁴ Slovenski pedagog Medveš⁵⁵ celo meni, da so navedene mednarodne listine v implementaciji spremenile človekove pravice v instrumentalizirane pravne postopke. Zaradi formalistične instrumentalizacije se njihova etična in vzgojna komponenta, ki se kaže skozi dimenzije pravičnosti, medčloveškega spoštovanja, častnega ravnanja, odgovornosti za enake možnosti in pomoč vsakemu otroku, doslej ni mogla prav razviti, ne v vzgojno-izobraževalnih institucijah ne v zasebnem življenju. Slednje je pomembno vprašanje na vseh področjih udejstvovanja otroka, posebno občutljivo pa je v izven kurikularnih aktivnostih, ki se odvijajo na institucionaliziran način v otrokovem prostem času.

Otrokova pravica do prostega časa in udeležbe v izven kurikularnih športnih aktivnostih

Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah je bila prvi mednarodni dokument varovanja človekovih pravic, ki je v ospredje postavila tudi pravico otroka do prostega časa in razvedrila oz. do udeležbe v izven kurikularnih dejavnostih. Sedmo načelo *Deklaracije* navaja:

Otroku moramo priskrbeti igro in razvedrilo, katerih namen je prav tako vzgojen. Družba in javne oblasti naj si prizadevajo, da bodo otroci lahko kar najbolj uživali

⁵³ Šelih, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", str. 3–28.

⁵⁴ Pavlovič in Sardoč, "Otrokove pravice, participacija učencev in šolski parlament v Sloveniji", str. 137–150.

⁵⁵ Zdenko Medveš, "Vzgojni koncept med vrednotno matrico in moralno samopodobo", *Sodobna pedagogika* 58, št. 124 (2007), str. 6–29 (dalje: Medveš, "Vzgojni koncept med vrednotno matrico in moralno samopodobo").

te pravice. /.../ Koristi otroka naj bodo vodilo tistim, ki so odgovorni za njegovo vzgojo in izobraževanje; na prvem mestu pa morajo biti za to odgovorni starši.⁵⁶

Namen razvedrilnih aktivnosti je otroku omogočiti, "da se bo v svobodi in dostojanstvu razvijal fizično, psihično, moralno, versko in družbeno zdravo"⁵⁷ ter tako udeleževal svoje prirojene potenciale. Hkrati pa *Deklaracija o otrokovih pravicah* posebno daje otrokovim staršem. Starši so namreč prvi v vrsti, ki omogočijo otroku vključitev v izven kurikularne dejavnosti ter pomagajo med njimi izbrati tiste, ki bodo za otroka dobronamerne. Otrokovo pravico do igre je kasneje poudarila tudi *Konvencija o otrokovih pravicah*, ki v 31. členu priznava otroku pravico do počitka in prostega časa, do igre in razvedrila, ki je primerno njegovi starosti.⁵⁸ S tem členom naj bila vsakemu otroku v državah pogodbenicah zagotovljena možnost udeleževanja v organiziranih prostočasnih dejavnostih izven rednega izobraževanja.

Ukvarjanju s športnimi dejavnostmi je ob učenju glasbenega instrumenta⁵⁹ že več desetletij ena izmed najbolj razširjenih in popularnih izven kurikularnih dejavnosti v obdobju otroštva. V Sloveniji je v organizirane oz. institucionalno vodene interesne športne aktivnosti vključenih 50,8 % otrok.⁶⁰ Največkrat so vključeni v aktivnosti, ki potekajo v športnih klubih, bodisi v državni ali zasebni lasti, ali pa v šolskih društvih, krožkih in drugih interesnih dejavnostih, ki so organizirane na sami šoli, po rednem pouku ter vodene s strani matičnih učiteljev. V obeh primerih so izvajalci izven kurikularnih športnih aktivnosti ustrezno izobraženi in usposobljeni pedagogi (npr. športni vaditelji, trenerji, inštruktorji). Prav tako je pogosto povezovanje zunanjih športnih klubov s šolo, ko gre na primer za najem prostorov za vadbo ali pa za sodelovanje šolskega športnega pedagoga kot pogodbenega sodelavca v lokalnem športnem društvu ali pa za skupno organiziranje šolskih športnih tekmovanj.⁶¹ Ključna

⁵⁶ Kalčina, *Otrokove pravice v Evropi*, str. 25.

⁵⁷ Kalčina, *Otrokove pravice v Evropi*, str. 24.

⁵⁸ *Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovi-pravicah/, pridobljeno: 28. 10. 2020.

⁵⁹ Joca Zurc, "Etični vidiki poučevanja mladih instrumentalnih glasbenikov", *Sodobna pedagogika* 71, št. 3 (2020), str. 134–155.

⁶⁰ Joca Zurc, "Gibalna aktivnost slovenskih otrok", *Šport* 59, št. 3/4 (2011), str. 126–131.

⁶¹ Slednji primer zelo nazorno predstavlja Zavod ŠKL, ki je neprofitna zasebna organizacija, s statusom organizacije za mlade v javnem interesu. Na področju obšolskih športnih dejavnosti v slovenskih šolah deluje že dve desetletji. Izvorni in temeljni namen Zavoda ŠKL je organizacija tekmovanj v šolski košarkarski ligi. Tekmovanja spremljajo različni športno-kulturno-družabni dogodki, kot so program plesnih in navijaških skupin, fotografski, novinarski, video in računalniški krožki, televizijski prenosi tekem in serijske publikacije. Z navedenimi izven kurikularnimi aktivnostmi je temeljno poslanstvo projekta vzgajati mlade za kreativno in konstruktivno preživljanje prostega časa, razvoj njihovih talentov, ustvarjalnosti, samozavesti, strpnosti in spoštovanja družbenih vrednot, kot so ena-

razlika med njima pa je v tem, da je športna aktivnost v športnih klubih in društvih prvenstvo usmerjena v vzgojo bodočih vrhunskih športnikov in vrhunski šport, ki vključuje večkrat tedenske treninge in tekmovanja, medtem ko imajo izven kurikularne aktivnosti v organizaciji šole za večino učencev v prvi vrsti rekreativni pomen, z zmerno izvedbo (npr. enkrat ali dvakrat na teden), ki pa v nekaterih oblikah omogoča tudi udeležbo najboljših⁶² na šolskih športnih tekmovanjih. Izven kurikularne športne aktivnosti, ki potekajo na rekreativnem nivoju, odražajo visoko stopnjo prehajanja otrok med različnimi šolskimi krožki vsako šolsko leto. Medtem ko so udejstvovanja v športnih klubih bolj stabilna in dolgoročna. Tësna povezanost in sodelovanje med šolo in športnimi klubi omogoča in spodbuja prehajanja iz rekreativnega v vrhunski tekmovalni šport ter obratno.

Pomen gibalne aktivnosti za otrokov razvoj in krepitev zdravja

Pomen gibalne aktivnosti ni samo za posameznikovo ohranjanje in krepitev telesnega zdravja in počutja, temveč tudi za njegovo kognitivno, čustveno in socialno funkcioniranje.⁶³ Dosedanje raziskave⁶⁴ so nesporno pokazale, da je gibalna aktivnost nujno potrebna za otrokov celostni razvoj na vseh področjih: telesnem, motoričnem, kognitivnem, socialnem, moralnem in čustvenem. Redno in kakovostno gibanje pri otroku povečuje aerobno zmogljivost, uravnava krvni pritisk, krvne lipide in pomanjkanje inzulina, pospešuje učinkovito delovanje srca in pljuč, reducira preveliko telesno maso in debelost, preventivno deluje proti pojavom dihalnih okužb in pljučnih bolezní, dviga nivo zdravja skeleta ter povečuje duševno zdravje. Gibalno udejstvovanje pomeni

kost med spoloma, socialna enakost, pripadnost, aktivna participacija v družbi, druženje in mreženje med vrstniki ter športno navijanje in obnašanje (*Zavod ŠKL*, dostopno na: www.skl.si, pridobljeno: 31. 12. 2020).

- ⁶² Praviloma so to mladi športniki, ki so vključeni v dodatne treninge tudi v športnem klubu izven šole.
- ⁶³ Nick Cavill, Stuart Biddle in James F. Sallis, "Health enhancing physical activity for young people: Statement of the United Kingdom expert consensus conference", *Pediatric Exercise Science* 13, št. 1 (2001), str. 12–25;
- ⁶⁴ Joey C. Eisenmann, "Physical activity and cardiovascular disease risk factors in children and adolescents: an overview", *Canadian Journal of Cardiology* 20, št. 3 (2004), str. 295–301; Suzanne A. Tittlbach, Ralf Sygusch, Walter Brehm, Alexander Woll, Thomas Lampert, Andrea E. Abele in Klaus Bös, "Association between physical activity and health in German adolescents", *European Journal of Sport Science* 11, št. 4 (2011), str. 283–291; *EU Physical Activity Guidelines : Recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity (In force as from 25 September 2008)*, dostopno na: ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf, pridobljeno: 31. 12. 2020; Joca Zurc, "Promocija gibanja pri zmanjševanju tveganj za pojav kroničnih bolezní: sistematična pregledna študija", v: *Kronične bolezni sodobne družbe : od zgodnjega odkrivanja do paliativne oskrbe (zbornik prispevkov z recenzijo)*, ur. Irena Grmek-Košnik, Simona Hvalič Touzery in Brigita Skela-Savič (Jesenice, 2014a), str. 54–65.

bolj kakovostno življenje na vseh področjih človekovega delovanja. Svetovna zdravstvena organizacija je zato pomanjkanje zadostne količine in vrste gibalne aktivnosti uvrstila med najpogostejše razloge za umrljivost v svetu. Sedentarni življenjski slog povečuje tveganja za kronične nenalezljive bolezni, kot so srčno-žilna obolenja, rak, diabetes, bolezni dihal, mišično-skeletne bolezni ter duševne motnje, zlasti depresija in anksioznost.

Kljub nespornim vplivom gibalne aktivnosti na zdravje v vseh življenjskih obdobjih pa v državah Zahodnega sveta ni dovolj gibalno aktivna več kot polovica prebivalstva. Podobno stanje je tudi v Sloveniji, na kar so nas že pred dvajsetimi leti pričeli opozarjati rezultati longitudinalnih raziskav o športnorekreativnih navadah odraslih prebivalcev Slovenije.⁶⁵

Zato je pomembno pričeti s vzgajanjem navade rednega gibanja že pri otrocih, pri čemer imajo velik pomen ravno izven kurikularne športne dejavnosti v obdobju šolanja. Te dejavnosti namreč ločijo med tistimi otroki, ki so dovolj gibalno aktivni in tistimi, ki ne dosegajo priporočil zadostne gibalne aktivnosti oz. vsaj uro zmernega do visoko intenzivnega gibanja na dan, potrebnega za otrokov razvoj in ohranjanje zdravja.⁶⁶ Temu je s pravico otroka do igre in razvedrila pritrnila tudi *Konvencija o otrokovih pravicah*. *Konvencija* je na eni strani poudarila pomen zagotavljanja možnosti za udejstvovanje otrok in mladostnikov v izven kurikularnih aktivnostih, hkrati pa opozorila, da morajo te ustrezati otrokovi starosti oz. razvojni stopnji in biti v prvi vrsti namenjene razvedrilu. Tukaj se postavlja vprašanje izven kurikularnih športnih aktivnosti, ki pri mladih športno nadarjenih otrocih lahko hitro preidejo iz rekreacije, prvotno namenjene sprostitvi, v profesionalno vrhunsko športno udejstvovanje in resno delo. Takšne izven kurikularne aktivnosti v primeru stremljenja k dosežkom tako ne predstavljajo več prostega časa v smislu počitka in razvedrila, temveč postanejo osrednja preokupacija, ki odvzema prosti čas in tako lahko negativno vpliva na ostala področja otrokovega življenja, kot so izobraževanje, odnosi v družini, vzpostavljanje prijateljstev in prosti čas. Na problematiko varovanja otrok pred izkoriščanjem in zlorabo z namenom koristi za odrasle, kot so na primer težnje po visokih rezultatih mladih športnikov, ne glede na ceno uspeha, za čast in slavo države, športnega kluba, trenerja ali družine, je opozorila tudi *Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah*, ki v devetem načelu navaja:

⁶⁵ Krešimir Petrovič, Franci Ambrožič, Jakob Bednarik, Herman Berčič, Boris Sila in Mojca Doupona Topič, *Športnorekreativna dejavnost v Sloveniji 2000* (Ljubljana, 2001).

⁶⁶ WHO *Global Recommendations on Physical Activity for Health (In force as from 30 November 2010)*, dostopno na: www.who.int/publications/i/item/9789241599979, pridobljeno: 15. 11. 2020.

Otroka je treba obvarovati pred vsemi vrstami zanemarjanja, okrutnosti in izkoriščanja... V nobenem primeru ga ne smemo prisiliti ali mu dovoliti, da bi delal v poklicu ali opravljal tako delo, ki bi slabo vplivalo na njegovo zdravje ali vzgojo, oziroma škodilo njegovemu telesnemu in duševnemu razvoju.⁶⁷

Evropska konvencija človekovih pravic podobno izpostavlja, da "*noben človek ne sme biti predmet nečloveške ali degradirajoče obravnave ali kaznovanja*".⁶⁸ Postavlja pa se vprašanje, kako so varovane otrokove pravice, ko je v ospredju ustvarjanje vrhunskih dosežkov in tekmovalnih uspehov v izven kurikularnih aktivnostih, ko stremljenje za olimpijskim motom "*Citius, Altius, Fortius*"⁶⁹ nima meje in cene ter lahko vodi v neustrezne pedagoške pristope dela z mladimi športniki. Navedeno lahko pripelje do kršitev in zlorab otrokovih pravic tako na telesnem kot tudi na duševnem področju razvoja.

Kršitve in zlorabe otrokovih pravic na področju tekmovalnega športa mladih

Poslanstvo Olimpijskega gibanja je zagotavljanje, da se vsak interesni šport izvaja brez nevarnih posledic za udeležene športnike in da se odpravi vsakršno tveganje za telesne ali duševne poškodbe.⁷⁰ Kljub poslanicam, priporočilom in listinam, ki slavijo pravice športnikov, pa se Paulo⁷¹ sprašuje, ali ni intenzivni športni trening v obdobju otroštva v resnici delo, ki je v obsegu in dolžnostih primerljivo z rednim delovnim razmerjem, ter ali ni moč razumeti tekmovalni stres tudi kot določeno obliko zlorabe otroka. Pri ustvarjanju vrhunskih športnih rezultatov lahko pride do kršitev pravic otroka športnika zaradi uresničevanja interesov odraslih, kot so starši, trenerji, lastniki in menedžerji športnih klubov, politiki, novinarji in sponzorji, ki nadzorujejo tekmovalni šport. Meja med otrokovimi pravicami in zlorabami je tanka in je odvisna od tega, kaj se

⁶⁷ Kalčina, *Otrokove pravice v Evropi*, str. 25.

⁶⁸ Donna Gomien, *Short Guide to the European Convention on Human Rights (3rd ed.)* (Strasbourg, 2005), str. 21.

⁶⁹ Latinski izrek, v prevodu: "*Hitreje, višje močnejše*". Prvič ga je izrekel dominikanski duhovnik Henri Didon na slovesnosti ob otvoritvi šolskega športnega tekmovanja leta 1881 (*Olympic.org – Official website of the Olympic Movement : What is the Olympic Motto?*, dostopno na: web.archive.org/web/20150918085634/registration.olympic.org/en/faq/detail/id/29, pridobljeno: 26. 12. 2020).

⁷⁰ *Olympic Movement Medical Code (In force as from 31 March 2016)*, dostopno na: stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Medical-and-Scientific-Commission/Olympic-Movement-Medical-Code-31-03-2016.pdf#_ga=2.128900620.125000857.1604900069-1820627583.1604900069, pridobljeno: 9. 11. 2020.

⁷¹ David Paulo, *Human Rights in Youth Sport: A Critical Review of Children's Rights in Competitive Sports* (London in New York, 2005) (dalje: Paulo, *Human Rights in Youth Sport*).

Športna gimnastika z mladoletnimi tekmovalkami že desetletja poraja vprašanja o zlorabah otrokovih pravic za namen vrhunskih dosežkov v športu – *Elena Mukhina (USSR) (prva z leve), Nadia Comăneci (Romunija) in Emilia Eberle (Romunija) na Svetovnem prvenstvu v ženski športni gimnastiki leta 1978 v Strasbourgu*, slabi dve leti pred tragično poškodbo Mukhine (3. 7. 1980), ki je povzročila trajno ohromelost vseh štirih okončin (Wikimedia Commons)

razume kot druženo sprejemljivo in etično v odnosu do otroka v določenem času, prostoru in kulturi. Pa vendarle, opozarja Paulo⁷², tekmovalni šport vse prevečkrat ne spoštuje mednarodnih norm in splošno sprejetih standardov otrokovih pravic ne glede na številne ratifikacije mednarodnih deklaracij in konvencij. Še več, otrokove pravice v vrhunskem športu so tabu tema, kljub temu da ne gre za novodoben pojav. Na negativne posledice intenzivne vrhunske vadbe v zgodnjem otroštvu na otrokov razvoj in kasnejši napredek v športu je opozarjal že Aristotel, ki pravi takole:

Pravilna politika do telesnega treninga je izogniti se čezmernemu zgodnjemu treningu, ki ovira ustrezno rast in razvoj telesa... Na seznamu olimpijskih zmagovalcev so samo dve ali tri osebe, ki so prej že zmagale na otroškem tekmovanju; vzrok je v tem, da se zgodnji trening in prisilna vadba rezultirata v izgubi moči.⁷³

Z vstopom nedoraslih otrok v areno vrhunskega športa pa se lahko pokažejo določene posledice na otrokovo zdravje in razvoj, ki jih raziskave pripisujejo psihičnim, telesnim in spolnim zlorabam, z namenom ustvarjanja športnih prvakov v obdobju pred-adolescence. Prvi znanstveno-raziskovalni izsledki o problematiki vrhunskih dosežkov otrok v športu se pojavljajo od 70. let 20. stoletja. Najpogosteje so bila doslej zaradi intenzivnega treninga v otroštvu raziskovana in ugotovljena tveganja, povezana z zdravjem. Nadalje se pojavljajo študije, ki razkrivajo pojavnost telesnih, psihičnih in spolnih zlorab. Šele na šestem mestu po pogostosti pojavljanja je doping, nato finančno izkoriščanje in trgovina z ljudmi. Med izsledki dosedanjih raziskav so tudi pomanjkanje pravice do izobraževanja, pomanjkanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin ter diskriminacija.⁷⁴

Telesne, psibične in spolne zlorabe v športu mladih

Med najpogosteje evidentiranimi **telesnimi zlorabami** v vrhunskem športu mladih je uživanje škodljivih substanc. Svetovni protidopinški kodeks⁷⁵ prepo-

⁷² Prav tam.

⁷³ Paulo, *Human Rights in Youth Sport*, str. 303.

⁷⁴ Prav tam.

⁷⁵ Svetovni protidopinški kodeks (*World Anti-Doping Code (WADC) (In force as from 1 January 2015 with 2019 amendments)*), dostopno na: www.wada-ama.org/en/resources/the-code/world-anti-doping-code, pridobljeno: 26. 12. 2020) je protidopinški kodeks *Svetovne protidopinške agencije* (WADA) in je osrednji dokument, na katerem temelji svetovni boj proti doppingu v športu. Ključni namen kodeksa je varovanje pravic športnikov brez uporabe doppinga v športu, s čimer se varuje njihovo zdravje, poštenost na tekmovanjih in enakost ter prepoveduje uživanje zdravil in drugih substanc za povečanje tekmovalne učinkovitosti.

veduje uživanje kakršnikoli substanc za povečanje tekmovalne učinkovitosti. Zdravniška komisija Mednarodnega olimpijskega komiteja je pričela prepovedovati določena zdravila vse od leta 1967 dalje, lestvica prepovedanih substanc, ki se testirajo, pa je bila postavljena že leta 1972.⁷⁶

Kljub prepovedi so nekatere škodljive substance, kot so na primer psihostimulanti, precej razširjene tudi med mladimi športniki. Tekmovalni šport je pogosto povod za zlorabo substanc z namenom izboljšanja športnih rezultatov na poti razvoja mladoletnega športnika do olimpijskega prvaka.⁷⁷ Kaufman, Bajaj in Schiltz⁷⁸ so na primeru intervjujev s starši mladoletnih športnikov v gimnastiki ugotovili več kot 50 % prisotnost uživanja psihostimulantov, pri čemer je samo en izmed staršev vedel, da so psihostimulanti na tekmovanjih prepovedani. Leta 2002 je bila narejena analiza modernih poletnih in zimskih Olimpijskih iger (1896-2002) z vidika zlorabe substanc in pozitivnih testov pri športnikih. Najpogostejše zlorabljene prepovedane substance so bili steroidi, stimulant, diuretiki, beta-2 agonisti in beta blokerji, in sicer v športnih panogah kot so atletika, smučanje, rokoborba, odbojka, moderni peterboj, kolesarjenje, plavanje, gimnastika in veslanje. Kljub vedno strožjim in natančnejšim testom odkrivanja dopinga, zloraba prepovedanih substanc narašča s povečevanjem pritiska po dobrih športnih uvrstitvah že pri mladih športnikih. Bochaver in Kasatkin⁷⁹ sta v skupini 93 analiziranih športov ugotovila povečano toleranco za uživanje substanc pri mladih ruskih športnikih, ki so tekmovali v kolesarjenju, gimnastiki, atletiki in dvigovanju uteži. Večja toleranca se je pokazala pri dečkih v primerjavi z deklicami. Nadalje sta Moore in Werch⁸⁰ na vzorcu 891 učencev, ki so obiskovali 8. razred in bili vključeni v interesne športne aktivnosti, ugotovila povečano tveganje za uživanje alkohola in drog. Zlasti pogosta udeležba v športih, kjer prevladujejo moški (npr. nogomet, borilni športi), je pokazala povečano tveganje za uživanje škodljivih substanc pri dečkih, medtem ko so po spolu mešani športi (npr. plesne in navijaške skupine, rolanje in deskanje), pokazali povečano tveganje pri deklicah. Povezave so se pokazale ne glede na to, ali so učenci obiskovali izven kurikularne aktivnosti v svoji šoli ali v zasebnih športnih klubih. Rezultati navedenih študij narekujejo potrebo po oblikovanju izobraževalnih programov za mlade športnike, ki bodo osred-

⁷⁶ Heather M. Prendergast, Todd Bannen, Timothy B. Erickson in Kierre R. Honore, "The toxic torch of the modern Olympic Games", *Veterinary and Human Toxicology* 45, št. 2 (2003), str. 97–102.

⁷⁷ Prav tam.

⁷⁸ Kenneth R. Kaufman, Anita Bajaj in John F. Schiltz, "Attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) in gymnastics: preliminary findings", *Apunts Sports Medicine* 46, št. 170 (2011), str. 89–95.

⁷⁹ Alexandra Bochaver in Vladimir N. Kasatkin, "The characteristics of attitudes towards performance-enhancing drugs in sport in Russia", *Psychology and Health* 25, št. 1 (2010), str. 137–176.

⁸⁰ Michele J. Moore in Chudley E. Werch, "Sport and physical activity participation and substance use among adolescents", *Journal of Adolescent Health* 36, št. 6 (2005), str. 486–493.

točeni na spreminjanje stališč do uživanja prepovedanih škodljivih substanc za izboljšanje športnih rezultatov kot tudi v odkrivanje in prepoznavanje drugih neustreznih praks, ki lahko vodijo v telesne zlorabe, kot so treniranje in tekmovanje s poškodbo, grobi prijemi in udarci s strani trenerja ali staršev ter različne telesne kazni (npr. preobremenitve v zahtevnosti vaj ali številu ponovitev, pomanjkanje počitka, odrekanje hrane in pijače).

Drugo pomembno področje tveganja, ki se lahko pojavi pri vrhunskem športnem udejstvovanju otrok, so **psihične zlorabe**, ki se nanašajo predvsem na doživljanje športnika v odnosu do neustreznih ravnanj njegovega trenerja. Najpogosteje se kažejo kot verbalno nasilje, odtegotanje pozornosti ali podpore športniku s strani trenerja.⁸¹ Stirling in Kerr⁸² sta izvedli pol-strukturirane intervjuje z vrhunskimi športnicami v gimnastiki in plavanju, ki so dosegle odmevne športne dosežke in visoko stopnjo profesionalizma v zgodnji mladosti. Intervjuvanke so poročale o vpitju, omalovaževanju, poniževanju, zastraševanju ter zavestnemu odrekanju pozornosti, ki so jih bile deležne s strani svojega trenerja. Pri tem je imelo odtegotanje pozornosti na njih najbolj negativni učinek. Collins⁸³ pa je na osnovi kvalitativnih intervjujev s trenerji in športnimi funkcionarji v gimnastiki prepoznal ob verbalnem nasilju in odrekanju pozornosti oz. osamitvi športnic še pritisk po obvladovanje telesne teže. Zato ne preseneča, da so med najbolj pogosto razkritimi posledicami psihičnih zlorab v športu motnje hranjenja, ki so zlasti prisotne v estetskih športih, kot so umetnostno drsanje, športno ritmična gimnastika, športna gimnastika, sinhronizirano plavanje in balet. Pri izvedbi teh aktivnosti je v ospredju estetska komponenta, ki ob tehničnih in kondicijskih elementih vključuje tudi ukvarjanje s telesno težo in postavo športnice, z namenom oblikovanja telesa, ki je najbolj optimalno za vrhunske športne izvedbe.⁸⁴ Pritisk trenerja po izgubi telesne teže oz. spremembi videza tekmovalke ob hkratnem prepričanju same športnice, da jo bo to pripeljalo k boljšim tekmovalnim uspehom, se lahko rezultira v obolevnosti za motnjami hranjena,

⁸¹ Ashley E. Stirling in Gretchen A. Kerr, "Defining and categorizing emotional abuse in sport", *European Journal of Sport Science* 8, št. 4 (2008), str. 173–181.

⁸² Ashley E. Stirling in Gretchen A. Kerr, "Emotional abuse in Canadian sport", v: *Sport, Children's Rights and Violence Prevention: A Sourcebook on Global Issues and Local Programmes*, ur. Celia H. Brackenridge, Tess Kay in Daniel Rhind (London, 2012), str. 106–111.

⁸³ Tristan Collins, "The impact of child protection on high-performance British gymnastics", v: *Sport, Children's Rights and Violence Prevention: A Sourcebook on Global Issues and Local Programmes*, ur. Celia H. Brackenridge, Tess Kay in Daniel Rhind (London, 2012), str. 94–198.

⁸⁴ Jacinta Tan, Andrew Bloodworth, Mike McNamee in Jeanette Hewitt, "Investigating eating disorders in elite gymnasts: Conceptual, ethical and methodological issues", *European Journal of Sport Science* 14, št. 1 (2012), str. 60–68.

⁸⁵ ki je pri športnicah v estetskih športih celo od 42 % do 60 %.⁸⁶ Sklepati je možno, da osredotočenost na telesno težo in videz predstavlja tveganje za pojav sindroma ženske športne triade.⁸⁷

Spolne zlorabe so najmanj prepoznano področje zlorab v športu. Podatkov o spolnih zlorabah na področju interesnih dejavnosti skorajda ni zaslediti, so pa te dobro dokumentirane v vrhunskem športu, tudi pri mladoletnih športnikih.⁸⁸ Čeprav Slovenija sodi med države z manjšim številom odkritih in obravnavanih primerov, pa je tudi v slovenskih medijih možno zaslediti kar nekaj odmevnih novinarskih prispevkov, ki kažejo na to, da je spolno izkoriščanje in zlorabljanje prisotno tudi v slovenskem mladinskem športu.⁸⁹ Zani-

⁸⁵ Eva Bonekamp, "Disordered eating and body dissatisfaction in aesthetic sports: A study of adolescent high performance athletes", *International Journal of Psychology* 43, št. 3/4 (2008), str. 1–167.

⁸⁶ Jorunn Sundgot-Borgen in Monica K. Torstveit, "Prevalence of eating disorders in elite athletes is higher than in the general population", *Clinical Journal of Sport Medicine* 14, št. 1 (2004), str. 25–32; Jill W. Lassiter in Celia A. Watt, "Student coaches' knowledge, attitudes, skills, and behaviors regarding the Female Athlete Triad", *Physical Educator* 64, št. 3 (2007), str. 142–151 (dalje: Lassiter in Watt, "Student coaches' knowledge, attitudes, skills, and behaviors regarding the Female Athlete Triad").

⁸⁷ O sindromu ženske športne triade govorimo, ko so izpolnjeni trije pogoji: motnje hranjenja, amenoreja in osteoporozna. Sindrom povzroča akutne in kronične težave z zdravjem. Tveganjem za razvoj športne triade so zlasti izpostavljene športnice v gimnastiki, plesu, umetnostnem drsanju, atletiki in plavanju, zaradi zahtev po drobni postavi in nizki telesni teži (Lassiter in Watt, "Student coaches' knowledge, attitudes, skills, and behaviors regarding the Female Athlete Triad", str. 142–151).

⁸⁸ Zlasti odmevne so bile spolne zlorabe na področju športne gimnastike v Združenih državah Amerike (ZDA), ki sta jih pretresla dva odmevna primera. V prvem je bil iz ameriške gimnastične federacije doživljenjsko disciplinsko suspendiran trener Donald Wayne Peters (1945), ki je bil v ZDA glavni reprezentančni trener zelo uspešne ženske gimnastične vrste, ki je na Olimpijskih igrah v Los Angelesu leta 1984 osvojila srebrno ekipno medaljo. Povod za navedeno je bilo več kot deset obtožb nekdanjih gimnastičark za telesne in spolne zlorabe, ki so jih kot mlade športnice utrpeli v osemdesetih letih (Scott Reid, "Don Peters, iconic Olympic coach, banned by U.S. Gymnastics", *The Orange County Register*, 17. 11. 2011, dostopno na: www.ocregister.com/2011/11/17/don-peters-iconic-olympics-coach-banned-by-us-gymnastics/, pridobljeno: 26. 12. 2020). Drugi škandal spolnih zlorab v vrhunski gimnastiki pa je prišel na dan leta 2015, ko je več kot 260 športnic, med njimi tudi aktualna olimpijska prvakinja, Simone Biles, obtožilo za spolno nadlegovanje in zlorabe v športu zdravnika ameriške državne gimnastične reprezentance. Larry Gerard Nassar (1963) je 22. 11. 2017 priznal krivdo in bil januarja 2018 pravnomočno obsojen za 22 kaznivih dejanj prve stopnje spolnega napada na mladoletno osebo ter posedovanja otroške pornografije. Kaznovan je bil na zaporno kazen od 40 do 125 let, žrtvam pa je bila izplačana odškodnina v skupni vrednosti 500 milijonov dolarjev (*The Biography.com website: Larry Nassar Biography* (23. 6. 2020), dostopno na: www.biography.com/crime-figure/larry-nassar, pridobljeno: 26. 12. 2020).

⁸⁹ Med najbolj odmevnimi primeri spolnih zlorab v slovenskem vrhunskem športu je primer slovenske reprezentantke in kapetanke v odbojki, Jane Vernig, ki je leta 2007 javno spregovorila o lastnih izkušnjah z nenavadnimi metodami treninga, ki jih je bila deležna s strani trenerja atletike v devetdesetih letih. Spregovorila je o spolnih zlorabah za zaprtimi vrati atletskega športnega kluba v Novem mestu, ki so se začele, ko je dopolnila dvanajst let, in trajale dve leti in pol oz. vse do odhoda iz atletike in prestopa v treniranje odbojke. Obtožbe, ki jih je vložila proti trenerju, niso prišle pred sodišče, ker je primer pravosodno že zastaral. Zgodbo pa je objavil časopis *Dnevnik* v sedmih nadaljevanjih, ki so izšli leta 2007 (Ranka Ivelja, "Izjava: Rekli so mi, da se bom ljudem zagnusila – Jaz, žrtev", *Dnevnik*, 15. 9. 2007, dostopno na: www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/268767, pridobljeno: 26. 12. 2020). Pet let kasneje, leta 2012, je atletskega trener vložil tožbo in zahteval od časopisne hiše odškodnino zaradi izgube zasebnosti, dobrega slovesa in časti. Drug odmevnejši primer je bil televizijski prispevek, ki je 30. junija 2012 v osrednji večerni infor-

mivo je, da večina tovrstnih zgodb hitro izzveni v nekaj člankih, do dejansko pravnomočnega epiloga pa ne pride. Zakaj je temu tako, pojasnjujeta Parent in Demers⁹⁰, ki navajata, da je doslej več raziskav jasno pokazalo, da obstaja spolna zloraba v športu, vendar jih je hkrati tudi zelo malo proučilo obvladovanje tega problema v športni praksi. Razloge je potrebno iskati v več dejavnikih, med katerimi je zelo pomembno dojetje in prepoznavanje same spolne zlorabe s strani vseh akterjev v športu, kot so starši, sotekmovalci, funkcionarji in trenerji. Razloge velja nadalje iskati tudi na strani slovenske zakonodaje, ki se sooča z obravnavo spolnega nadlegovanja in zlorab zelo posplošeno, subjektivno in praviloma tudi pričakuje od žrtve, da sama sprejme krivdo za zločin, ki ji je bil storjen. Dečman Dobrnjič in Vodeb⁹¹ zato izpostavljata, da je spolna zloraba pri otroku problem v športu, ki bo moral prej ali slej postati del odprte razprave. Športno kolesje si slepo zatiska oči pred izkušnjami, ki so jih doživele mladoletne športnice, pa tudi športniki, kar je po kritičnem mnenju avtorjev, sramota za celotno skupnost športnih klubov in nacionalnih športnih zvez ter skrajni čas za obravnavo teh vprašanj v javnosti.

Neustrezni pedagoški pristopi pri delu z mladimi nadarjenimi športniki so vse prevečkrat splošno sprejeta metoda ali celo obravnavani kot nujno potrebni za tekmovalne dosežke. Zato je ključno izobraževanju tako odraslih kot tudi otrok na področju otrokovih pravic in varstva pred spolnimi zlorabami, zlasti na področjih, kjer prihaja do rednega stika z otroki, kot so vzgoja in izobraževanje, zdravstvo, socialno varstvo, sodstvo, javni red ter na področjih, ki so povezana z otrokovimi športnimi, kulturnimi in drugimi priložnostnimi aktivnostmi.⁹² V raziskavi, ki je bila izvedena na Fakulteti za šport Univerze v Ljubljani, se je pokazalo, da športni pedagogi nimajo ustreznega znanja o spolnem nadle-

mativni oddaji 24 ur poročal o spolnem nadlegovanju na tradicionalnem, 36. počitniškem taboru Košarkarske zveze Slovenije v Postojni (*24ur.com – Črna kronika: Košarkarski trener v Postojni spolno nadlegoval mladoletnika?* (Postojna, 30. 6. 2012), dostopno na: www.24ur.com/novice/crna-kronika/kosarkarski-trener-naj-bi-na-taboru-v-postojni-spolno-nadlegoval-mladoletnega-udelezenca.html, pridobljeno: 26. 12. 2020). En izmed trenerjev je bil obtožen spolnega nadlegovanja nad mladoletnim košarkarjem. Primer je postal odmeven zaradi takojšnjega odziva Košarkarske zveze Slovenije, ki je nemudoma suspendirala obtoženega trenerja, sprožila kriminalistično preiskavo, žrtvi omogočila profesionalno podporo ter v javnosti ostro obsodila spolni incident.

⁹⁰ Sylvie Parent in Guylaine Demers, "Sexual abuse in sport: a model to prevent and protect athletes", *Child Abuse Review* 20, št. 2 (2011), str. 120–133.

⁹¹ Olga Dečman Dobrnjič in Roman Vodeb, "Spolne zlorabe tudi v športu?", *Šport* 55, št. 3 (2007), str. 34–38.

⁹² *Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo*, imenovana tudi *Lanzarotska konvencija*, je pomemben mednarodni dokument na področju varovanja otrok pred spolnimi zlorabami tudi v športu, saj je posvečena preprečevanju in boju proti spolnemu izkoriščanju in spolnim zlorabam otrok, varstvu pravic otrok, ki so bili žrtve spolnih zlorab, ter spodbujanju sodelovanja na državni in mednarodni ravni proti spolnemu izkoriščanju in spolnim zlorabam otrok (*Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (sprejet 23. julija 2013)*, dostopno na: www.uradni-list.si/_pdf/2013/Mp/m2013071.pdf, pridobljeno: 31. 12. 2020).

govanju in zlorabah v športu. 66 % vprašanih je menilo, da ta problem sploh ne obstaja v slovenskem športu in 57 % jih ni poznalo nobenega pravnega akta o otrokovih pravicah ali o zaščiti pred spolnimi zlorabami otrok.⁹³

Izobraževanje pedagogov za etično ravnanje in uresničevanje otrokovih pravic v izven kurikularnih športnih aktivnostih

Učitelj je strokovna avtoriteta vse dokler predstavlja subjekt, ki je vreden zaupanja.⁹⁴ Torej, dokler ni samo dober strokovnjak na svojem področju, ampak tudi človek s pedagoško etiko. In katere so temeljne etične vrednote, ki naj bi jim sledil dober pedagog pri svojem delu? Na tem področju obstajajo priporočila različnih vrlin in vrednot. Na primer, moralno odgovornega in etično profesionalnega športnega pedagoga označujejo značajske poteze, kot so:

- dobrotu, pravičnost, poštenost in resničnost;⁹⁵
- miroljubnost, olikanost in nenasilnost, ki nasprotuje vsakemu očitnemu ali prikritemu nasilju ter se izogiba vsakršnim psihološkim pritiskom;⁹⁶
- občutek dolžnosti, presojanje v skladu z etičnimi načeli v stroki, ter altruizem, ki predstavlja moralni čut za zaznavanje stiske in nepravilnosti ter upoštevanja potreb sočloveka in skupine, ki ji posameznik pripada.⁹⁷

Uspešnost etično odgovornega pedagoškega dela pa ni odvisna samo od moralnih vrednot posameznika, temveč je neločljivo povezana s spoštovanjem etičnih načel v okolju delovanja.⁹⁸ Hosta⁹⁹ poudarja, da samo znanje ni zagotovilo, da bo človek ravnal kot dober človek. Etične drže ne zagotavlja stroka sama po sebi, temveč je ključno družbeno vzdušje, v katerem etična drža nasta-

⁹³ Anja Kozina, *Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorab otroka : diplomsko delo* (Ljubljana, 2009).

⁹⁴ Bogomir Novak, "Položaj učitelja med heteronomno in avtonomno etiko", *Antropos* 32, št. 1–2 (2000), str. 133–45.

⁹⁵ Bojan Jošt in Janez Vodičar, *Športni učitelj in trener* (Ljubljana, 2014) (dalje: Jošt in Vodičar, *Športni učitelj in trener*).

⁹⁶ Vladimir Struk, "Profesionalna etika učiteljev in vzgojiteljev", v: *Profesionalna etika pri delu z ljudmi*, ur. Ludvik Toplak (Maribor, 1996), str. 143–145.

⁹⁷ Robi Kroflič, "Krepitev odgovornosti v šolski skupnosti med konceptoma državljske in moralne vzgoje", *Sodobna pedagogika* 64, št. 2 (2013), str. 12–30 (dalje: Kroflič, "Krepitev odgovornosti v šolski skupnosti med konceptoma državljske in moralne vzgoje").

⁹⁸ Jošt in Vodičar, *Športni učitelj in trener*.

⁹⁹ Milan Hosta, "Etična odgovornost strokovnih delavcev v fitnessu", v: *Zbornik prispevkov IV. kongresa Fitnes zveze Slovenije*, ur. Boris Sila (Ljubljana, 2006), str. 29–32.

ja. Podobno navaja tudi Trstenjak,¹⁰⁰ da je morala posameznika močno odvisna od družbenih okoliščin. Ker individualno življenje posameznika v moderni družbi soodločajo družbene sestavine, je tako etika posameznika hkrati tudi družbena etika. Človekove pravice imajo pomen v smislu varovanja temeljnih moralnih norm šele v javni sferi, njihovo uresničevanje pa je utemeljeno v osebni morali vsakega posameznika.¹⁰¹

Izhajajoč iz navedenega je možno trditi, da koncept človekovih pravic ni naključno izbrana serija načel, temveč mozaik med seboj natančno in dovršeno prepletenih in medsebojno dopolnjujočih vrednot in norm, ki so se razvile in potrdile skozi čas.¹⁰² Na drugi strani pa raziskovanje otrokovih pravic v Sloveniji z vidika doživljanja otrok, kaže na upad čustvene varnosti, pravične obravnave, upoštevanja mnenj s strani odraslih ter podpore pri razvoju. Kar 20 % osnovnošolcev, v starosti od 12. do 14. let, je dejalo, da se počutijo čustveno in/ali telesno ogrožene, zlasti v šolskem okolju.¹⁰³ Slovenske šolske oblasti in okolja izven kurikularnih aktivnosti bi zato morala razmisliti o boljšem urejanju spoštovanja otrokovih pravic pri izvedbi organiziranih obšolskih dejavnosti, v katere se vključujejo mladoletni udeleženci. Pri tem se postavlja vprašanje, kako naj vzgojno-izobraževalni sistem razvija ustrezno etično ravnanje in odgovornost učiteljev, ki bo vodila v kakovostno uresničevanja otrokovih pravic tudi v izven kurikularnih športnih aktivnostih.¹⁰⁴

Športni pedagogi imajo izjemno pomemben vpliv na mladega športnika, saj so z njim v stalnem in vplivnem stiku. Na eni strani to pomeni dober položaj, s katerega lahko delujejo preventivno ter skrbijo za zaščito otrokovih pravic in blaginjo.¹⁰⁵ Na drugi strani pa lahko odnos popolnega zaupanja med trenerjem in športnikom v primeru negativnih vplivov botruje tudi k povečanemu

¹⁰⁰ Anton Trstenjak, "Profesionalna etika in civilna družba", v: *Profesionalna etika pri delu z ljudmi*, ur. Ludvik Toplak (Maribor, 1996), str. 9–12.

¹⁰¹ Kroflič, "Krepitev odgovornosti v šolski skupnosti med konceptoma državljske in moralne vzgoje", str. 12–30.

¹⁰² Mojca Kovač Šebart, "Kaj v javno vzgojno-izobraževalno ustanovo prinaša zahteva po spoštovanju vrednotnega okvira človekovih pravic?", *Sodobna pedagogika* 64, št. 2 (2013), str. 32–47.

¹⁰³ Predstavljena raziskava je bila del mednarodne študije o otrokovih pravicah z naslovom "*CRISP – Children's Rights International Study Project*", ki je proučevala spoštovanja otrokovih pravic z vidika doživljanja otroka samega, njegovih učiteljev in staršev. V Sloveniji je bila izvedena na 50 osnovnih šolah in 15 srednjih šolah. Zbiranje podatkov je potekalo z anketo v letih 1991–1992, 2001, 2003 in 2006 (Zoran Pavlovič in Tina Rutar Leban, "Projekt CRISP – prispevek k merjenju subjektivnega doživljanja otrokovih pravic in kakovosti življenja", *Šolsko polje* 18, št. 5/6 (2007), str. 77–99).

¹⁰⁴ Medveš, "Vzgojni koncept med vrednotno matrico in moralno samopodobo", str. 6–29.

¹⁰⁵ Lassiter in Watt, "Student coaches' knowledge, attitudes, skills, and behaviors regarding the Female Athlete Triad", str. 142–151.

tveganju za pojav zlorab.¹⁰⁶ Keegan s sodelavci¹⁰⁷ je v kvalitativni raziskavi na vzorcu 40 mladih športnikov, iz različnih športnih disciplin, v starosti od 7. do 11. leta, ugotovil, da so vplivi trenerja najmočnejše povezani s tem, kako je trener uspešen v vlogi učitelja kot posredovalca znanja ter ocenjevalca športnikovih dosežkov. Trenerjevo pomanjkljivo znanje in ozaveščenost o značilnostih otrokovega razvoja lahko vodi v postavljanje nerealnih in nezdravih telesnih in psiholoških zahtev pred mladega športnika. S tem pa korak do resnih telesnih, psihičnih in spolnih zlorab otrok v športu ni več daleč.¹⁰⁸ Zato je ključnega pomena, da so pedagoški delavci, ki delajo z otrokom, v prvi vrsti dobri strokovnjaki na svojem ožjem strokovnem področju, obenem pa tudi družbeno, kulturno, politično, humanistično in pedagoško razgledani. Vsem, ki prihajajo pri svojem delu v stik z otroki, je potrebno omogočiti usposabljanje o otrokovih pravicah, ki bo vključevalo seznanitev s *Konvencijo o otrokovih pravicah*¹⁰⁹ in vsemi drugimi aktualnimi mednarodnimi dokumenti in normami o človekovih pravicah ter vrednotami življenja v miru.¹¹⁰ *Odbor Organizacije združenih narodov za otrokove pravice* je Sloveniji leta 2014 posebej priporočil sprejete ustreznih ukrepov, s katerimi bodo vsi strokovnjaki, ki delajo z otroki in za otroke, ustrezno, dosledno in sistematično deležni izobraževanja na področju uresničevanja otrokovih pravic.¹¹¹

S temeljnimi državnimi in mednarodnimi smernicami o otrokovih pravicah se morajo seznaniti tudi otroci sami. Nekdanja varuhinja človekovih pravic, Vlasta Nussdorfer,¹¹² je opozorila, da slovenski otroci ob zaključenem osnovnošolskem izobraževanju dosegajo kakovostno raven splošne izobrazbe, a nimajo dovolj znanja o svojih pravicah ter postopkih za njihovo uveljavljanje. Izobraževanju o človekovih pravicah bi bilo zato potrebno v obveznem osnovnošolskem izobraževanju nameniti več pozornosti, in sicer vse od prvega do devete-

¹⁰⁶ Annick Buchholz, Heidi Mack, Gail McVey, Stephen Feder in Nicholas Barrowman, "BodySense: an evaluation of a positive Body Image Intervention on sport climate for female athletes", *Eating Disorders* 16, št. 4 (2008), str. 308–321.

¹⁰⁷ Richard J. Keegan, Chris G. Harwood, Christopher M. Spray in David E. Lavallee, "A qualitative investigation exploring the motivational climate in early career sports participants: Coach, parent and peer influences on sport motivation", *Psychology of Sport and Exercise* 10, št. 3 (2009), str. 361–372.

¹⁰⁸ Ian R. Tofler, Barri Katz Stryer, Lyle J. Micheli in Lisa R. Herman, "Physical and emotional problems of elite female gymnasts", *The New England Journal of Medicine* 335, št. 4 (1996), str. 281–283.

¹⁰⁹ *Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovi-pravicah/, pridobljeno: 28. 10. 2020.

¹¹⁰ Joyce Apsel, "The challenges of human rights education and the impact on children's rights", v: *Children's Human Rights: Progress and Challenges for Children Worldwide*, ur. Mark Ensalaco in Linda C. Majka (Oxford, 2005), str. 229–246.

¹¹¹ Kalčina, Struc, Geiger Smole in Otavnik, "Delovanje civilnodružbenih organizacij na področju otrokovih pravic v Sloveniji", str. 71–96.

¹¹² Nussdorfer, "Otrokove pravice kot ogledalo ravni demokratične in humane družbe: spremna beseda", str. XIII–XVI.

ga razreda. Pomembno je, da se otroci učijo o svojih pravicah, da razvijajo zavedanje in razumevanje, katere pravice imajo, kakšna je njihova vsebina in kako jih lahko uveljavljajo.¹¹³ Poznavanje pravic in pravočasno zavzemanje zanje namreč prispeva k zmanjšanju njihovih kršitev.¹¹⁴ Otrok namreč ni možno varovati pred vsemi oblikami zlorabe, možno pa jih je opremiti z informacijami, veščinami in znanjem, da se bodo v situacijah nespoštovanja, izkoriščanja ali zlorabe svojih pravic znali pravilno odzvati.¹¹⁵

Sklep

Otrokove pravice so pomembno družbeno gibanje, ki se je začelo intenzivno razvijati s sprejemom *Ženevske deklaracije o otrokovih pravicah*, ki je bila sprejeta leta 1924. Temu prvemu mednarodnemu dokumentu, ki je priznalo in opozorilo na poseben status otroka v družbi, ki zahteva varstvo in zaščito svojih pravic na poti v odraslost, so v luči zaključka druge svetovne vojne in zločini nad človeštvom sledile *Splošna deklaracija o človekovih pravicah* (1948), *Deklaracija Združenih narodov o otrokovih pravicah* (1959) ter tri desetletja kasneje, z največjim številom ratifikacij, *Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah* (1989).

Z osrednjimi mednarodnimi dokumenti kot tudi njim sledečimi specialnimi protokoli, listinami in priporočili za določena področja otrokovih pravic (npr. pred spolnim izkoriščanjem) je 20. stoletje dalo jasno in nedvoumno sporočilo, da nobena oblika nasilja nad otrokom ni sprejemljiva. Vendar kljub pomembnosti sprejemanja mednarodnih pravnih dokumentov in priporočil, ta korak vseeno ni dovolj. Da bo nenasilje in spoštovanje človekovih pravic postalo vseplošna družbena vrednota, je potreben sistematični poseg na področju spreminjanja vedenjskih vzorcev in izobraževanja celotne družbe o otrokovih pravicah, spoštovanju in uresničevanju teh pravic ter vzgojnih praksah brez nasilja. Izkušnje držav članic EU namreč kažejo, da je bistveno večji napredek pri preprečevanju zlorabe otrok možno doseči z ozaveščanjem in izobraževanjem kakor z zakonodajnimi ukrepi.¹¹⁶ Posameznikove pravice v sodobni družbi namreč niso omejene samo na varovanje pred nevarnostmi, temveč vključujejo tudi pravice,

¹¹³ Vojnovič, *Otrokove pravice v Sloveniji*.

¹¹⁴ Nussdorfer, "Otrokove pravice kot ogledalo ravni demokratične in humane družbe: spremna beseda", str. XIII–XVI.

¹¹⁵ Javornik Novak, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti", str. 137–147.

¹¹⁶ Javornik Novak, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti", str. 137–147.

kot so izboljšanje ekonomskega in socialnega blagostanja,¹¹⁷ samouresničitev in boljšo kakovost življenja.¹¹⁸

Šport in vse oblike gibalnih aktivnosti imajo potencial, da omogočijo širok razpon telesnih, psihičnih in socialnih dobrobiti za otroke. Ob tem pa seveda velja pazljivo spremljati, da priložnostne gibalne aktivnosti, ki so prvotno namenjene sprostitvi in razvedrilu ter imajo pozitivne učinke na otrokovo telesno in duševno zdravje, nevidno ne posežejo po škodljivih orodjih moči, izkoriščanj in pridobitniških interesov. Osebne izpovedi mladih vrhunskih športnikov iz bližnje preteklosti nas učijo, da lahko v teh primerih skrb za uresničevanje otrokovih pravic po razvoju, igri in razvedrilu, namesto v blaginjo, vodi v telesne, psihične in spolne zlorabe. Bandele¹¹⁹ poudarja, da je za zagotavljanje otrokovih pravic in varnosti v vzgojno-izobraževalnem dejavnostih nujno potrebno vzpostaviti dobro preventivno naravnano kurikulum, ki uči otroke, kako izbrati pravilne odločitve na področju lastnega zdravja, življenjskega sloga in razvoja ter kje dobiti pomoč, če je njihova varnost ogrožena. Redno usposabljanje je pomembno tudi za osebje in vodstvo, ki dela z otrokom (npr. učitelje, trenerje), da ima jasna pričakovanja, razvija profesionalno etiko in samozaupanje ter pozna strategije za zagotavljanje varnosti otrok v tveganih situacijah.

Postavlja se vprašanje, ali so otroci sposobni sprejemati avtonomne odločitve glede izbire svojih izven kurikularnih dejavnosti ter življenjskega sloga. Harris¹²⁰ meni, da morajo imeti otroci svojo usodo v svojih rokah tako kot odrasli. Spoštovati avtonomnost otroka pomeni spoštovati odločitve posameznika z njegovimi trenutnimi sposobnostmi in značajem. "*Avtoriteta in vzgoja sta neločljivo povezani, zato se vzgoja vedno znova sprašuje, kako s podrejanjem (ali kljub podrejanju) doseči zastavljeni cilj, avtonomnega (moralnega) posameznika, ki bo sposoben samostojnega (moralnega) mišljenja, čustvovanja in delovanja*".¹²¹ Sprememba razmerja med discipliniranjem in razvojem avtonomne morale je možna samo kot posledica spremembe v razumevanju otrokovega razvoja. Vzgoja, ki temelji na teh principih, krepi otrokovo sposobnost razmišljanja in odločanja o sebi.¹²²

¹¹⁷ Gerschutz in Karns, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child", str. 31–51.

¹¹⁸ Hilary Owen in Liz Hughes, "Introduction", v: *Good Practice in Safeguarding Children*, ur. Liz Hughes in Hilary Owen (London, 2009), str. 7–10.

¹¹⁹ Flora Bandele, "The contribution of schools to safeguarding children", v: *Good Practice in Safeguarding Children*, ur. Liz Hughes in Hilary Owen (London, 2009), str. 25–46.

¹²⁰ John Harris, *Vrednost življenja: uvod v medicinsko etiko* (Ljubljana, 2002), str. 271.

¹²¹ Andreja Kozmus, *Disciplina in razvoj avtonomne morale : doktorska disertacija* (Ljubljana, 2009), str. 74.

¹²² Prav tam, str. 78.

Naša raziskava je pokazala, da izven kurikularne športne aktivnosti zahtevajo spremembe v pedagoškem pristopu pri razvoju mladih nadarjenih športnikov. Navedeno dodatno sprožajo spremembe motivov, ki mlajše generacije spravijo v gibanje, organizacijski okvir ter prostor, kjer se otrok lahko giblje.¹²³ V prihodnje je zato potrebno, da se vzgojno-izobraževalne aktivnosti v svoji ciljni naravnosti vzgojnega ravnanja osredotočijo na etiko in dajo prednost etični dimenziji človekovih in otrokovih pravic pred pravno dimenzijo.¹²⁴ Dobljeni izsledki naše raziskave odpirajo nova vprašanja o pomenu športnega udejstvovanja kot temeljnega področja razvoja otrokove nacionalne identitete ter doživljanja svobode in miru na svetu.

Joca Zurc

ENFORCING CHILDREN'S RIGHTS IN THE EXTRACURRICULAR SPORTS ACTIVITIES

SUMMARY

In accomplishing its mission, sporting activities should ensure that the training of children and youth should be practicing without any danger for physical injury or psychological harm in respect of *the Olympic Movement Medical Code*. Following this crucial issue, our study aimed to analyse the children rights in an extracurricular sports activities, how they are recognised, respected and enforced from the history until today. The specific research objectives addresses the four topics: 1) Legislation documents and recognition of children's rights during the history (especially 20th century); 2) Children's rights in the extracurricular sports activities; 3) Potential violations and abuses of children's rights in the extracurricular sports activities; 4) The role of lifelong education and professional ethics of sports pedagogues in the extracurricular sports activities for enhancing and enforcing the youth athletes' rights.

¹²³ Aleš Kranjc Kušlan, "Šport kot družbeno odgovorna dejavnost", v: *Šport v EU in Sloveniji: za družbeno dogovorno vlogo športa*, ur. Aleš Kranjc Kušlan in Milan Hosta (Ljubljana, 2005), str. 16–18.

¹²⁴ Medveš, "Vzgojni koncept med vrednotno matrico in moralno samopodobo", str. 6–29.

Even though the field of school pedagogy have for long been utilized for a children's rights discussion, there remains a severe lack of knowledge about the positive effectiveness, unintended effects and potentially harmful effects of the extracurricular programmes on enforcing children's rights. Therefore, this study aims to fill this gap with analysing recognition, enforcing and abusing of children's rights in the extracurricular sports activities, which play a significant role in child's development. Interdisciplinary methodological approach with a critical literature review, meta-synthesis, comparative theoretical analysis, and historiographical analysis of documentations, and resources was applied in this study.

Findings highlighted crucial factors for children's rights implementation in the extracurricular sports activities, such as legislations and its enforcement during the history, importance of education about children's rights and professional ethics, and the need for changes in pedagogical approach for development a young talented athletes. In-depth explanation of findings are presented below.

First, the international society give a significant recognition to the three international documents on children's rights, such as *Geneva Declaration of the Rights of the Child* (in force as from 26 September 1924), *United Nations Declaration of the Rights of the Child* (in force as from 20 November 1959), and *Convention on the Rights of the Child* (in force as from 20 November 1989). Each of these charters had a significant impact on highlighting the child's needs and enabling her/his physical, motor, cognitive, emotional and social development. However, despite numerous ratifications of these document around the world, none of them has eliminated discrimination against children in terms of equal participation in adult society and changes in the levers of executive power for taking decisions that are exclusively in the hands of adults. On the contrary, our study found that education and awareness-raising are more influential for enforcing children's rights.

Second, recognition of human and children's rights today are not limited only in protecting discrimination, abuse, neglect, exploitation or kidnapping, but to promote an economical, and social wellbeing. Therefore, particular emphasis should be dedicated to the child's right of leisure time and her/his involvement in an extracurricular activities. Among them, the right to play, to be physically active, and to participate in a variety of sports are one of the most valuable for encouraging child's development and promoting a good physical and mental wellbeing. Lack of regular physical activity and prevalent sedentary lifestyle are one of the most common risk factors for mortality causing by non-communicable cardiovascular diseases. On the other hand, this paper revealed potential harm and abuses of the fundamental human rights in the youth competitive sports. Physical, psychological and sexual abuses of young athletes

participated in the elite competitive youth sports were examined through narrative stories and interviews, published in the media. The findings revealed a harmful consequences of abusing behaviour in sports, such as consumption of pain pills and other prohibited substances (doping), verbal abuses and neglect of attention from a coach, eating disorders, sexual harassment and exploitation were within the most prevalent.

Third, life-long education, moral development, and professional ethics of pedagogues, who are providing an extracurricular activities, seem to be the most crucial factors for establishing a respectful human rights relationship with a child. The literature review emphasized a variety of valuable ethical virtues recommended for pedagogues, such as goodness, fairness, honesty, peacefulness, politeness, non-violence, a sense of duty, respect of the professional ethical principles, and altruism. Along with them, it is necessary to keep in mind the material values of global society by promoting the value of winning at any cost, which can lead to a negative pedagogical approaches of creating outstanding achievements even at the youngest athletes.

Ultimately, changes in pedagogical approach with young talented children seem to be an essential step to ensure a safe and encouraging environment within respecting of human's and children's rights for developing their potentials.

VIRI IN LITERATURA

- 24ur.com* – Črna kronika : Košarkarski trener v Postojni spolno nadlegoval mladoletnika? (Postojna, 30. 6. 2012), dostopno na: www.24ur.com/novice/crna-kronika/kosarkarski-trener-naj-bi-na-taboru-v-postojni-spolno-nadlegoval-mladoletnega-udelezenca.html, pridobljeno: 26. 12. 2020.
- EU Guidelines : Human Rights and International Humanitarian Law* (Bruselj, 2009), dostopno na: www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/eu-guidelines-human-rights-international-humanitarian-law-march-2009/, pridobljeno: 28. 10. 2020.
- EU Physical Activity Guidelines : Recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity (In force as from 25 September 2008)*, dostopno na: ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf, pridobljeno: 31. 12. 2020.
- Ivelja, Ranka**, "Izjava : Rekli so mi, da se bom ljudem zagnusila – Jaz, žrtev", *Dnevnik*, 15. 9. 2007, dostopno na: www.dnevnik.si/objektiv/vec-vsebin/268767, pridobljeno: 26. 12. 2020.
- Konvencija o otrokovih pravicah (sprejeta 20. novembra 1989)*, dostopno na: www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/, pridobljeno: 28. 10. 2020.
- Olympic Movement Medical Code (In force as from 31 March 2016)*, dostopno na: stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/IOC/Who-We-Are/Commissions/Medical-and-Scientific-Commission/Olympic-Movement-Medical-Code-31-03-2016.pdf#_ga=2.128900620.125000857.1604900069-1820627583.1604900069, pridobljeno: 9. 11. 2020.
- Olympic.org – Official website of the Olympic Movement : What is the Olympic Motto?*, dostopno na: web.archive.org/web/20150918085634/registration.olympic.org/en/faq/detail/id/29, pridobljeno 26. 12. 2020.
- Reid, Scott**, "Don Peters, iconic Olympic coach, banned by U.S. Gymnastics", *The Orange County Register*, 17. 11. 2011, dostopno na: www.ocregister.com/2011/11/17/don-peters-iconic-olympics-coach-banned-by-us-gymnastics/, pridobljeno: 26. 12. 2020.
- The Biography.com website : Larry Nassar Biography (23. 6. 2020)*, dostopno na: www.biography.com/crime-figure/larry-nassar, pridobljeno: 26. 12. 2020.
- United Nations Declaration of the Rights of the Child (In force as from 20 November 1959)*, dostopno na: www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/, pridobljeno: 15. 11. 2020.
- United Nations Universal Declaration of Human Rights (In force as from 10 December 1948)*, dostopno na: www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html, avgust 2015, pridobljeno: 15. 11. 2020.

WHO Global Recommendations on Physical Activity for Health (In force as from 30 November 2010), dostopno na: www.who.int/publications/i/item/9789241599979, pridobljeno: 15. 11. 2020.

World Anti-Doping Code (WADC) (In force as from 1 January 2015 with 2019 amendments), dostopno na: www.wada-ama.org/en/resources/the-code/world-anti-doping-code, pridobljeno: 26. 12. 2020.

Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (sprejet 23. julija 2013), dostopno na: https://www.uradni-list.si/_pdf/2013/Mp/m2013071.pdf, pridobljeno: 31. 12. 2020.

Zavod ŠKL, dostopno na: www.sk1.si, pridobljeno: 31. 12. 2020.

.....

Apsel, Joyce, "The challenges of human rights education and the impact on children's rights", v: Ensalaco, Mark in Majka, Linda C. (ur.), *Children's Human Rights : Progress and Challenges for Children Worldwide* (Oxford, 2005), str. 229–246.

Bande, Flora, "The contribution of schools to safeguarding children", v: Hughes, Liz in Owen, Hilary (ur.), *Good Practice in Safeguarding Children* (London, 2009), str. 25–46.

Bochaver, Alexandra in Kasatkin, Vladimir N., "The characteristics of attitudes towards performance-enhancing drugs in sport in Russia", *Psychology and Health* 25, št. 1 (2010), str. 137–176.

Bonekamp, Eva, "Disordered eating and body dissatisfaction in aesthetic sports: A study of adolescent high performance athletes", *International Journal of Psychology* 43, št. 3/4 (2008), str. 1–167.

Buchholz, Annick, Mack, Heidi, McVey, Gail, Feder, Stephen in Barrowman, Nicholas, "BodySense: an evaluation of a positive Body Image Intervention on sport climate for female athletes", *Eating Disorders* 16, št. 4 (2008), str. 308–321.

Callaway, Rhonda L. in Harrelson-Stephens, Julie, "Children as targets", v: Callaway, Rhonda L. in Harrelson-Stephens, Julie (ur.), *Exploring International Human Rights : Essential Readings* (Boulder & London, 2007), str. 201–203.

Cavill, Nick, Biddle, Stuart in Sallis, James F., "Health enhancing physical activity for young people : Statement of the United Kingdom expert consensus conference", *Pediatric Exercise Science* 13, št. 1 (2001), str. 12–25.

Collins, Tristan, "The impact of child protection on high-performance British gymnastics", v: Brackenridge, Celia H., Kay, Tess in Rhind, Daniel (ur.), *Sport, Children's Rights and Violence Prevention: A Sourcebook on Global Issues and Local Programmes* (London, 2012), str. 94–198.

Dečman Dobrnjič, Olga in Vodeb, Roman, "Spolne zlorabe tudi v športu?", *Šport* 55, št. 3 (2007), str. 34–38.

- Eisenmann, Joey C.**, "Physical activity and cardiovascular disease risk factors in children and adolescents: an overview", *Canadian Journal of Cardiology* 20, št. 3 (2004), str. 295–301.
- Ensalaco, Mark**, "The right of the child to development", v: Ensalaco, Mark in Majka, Linda C. (ur.), *Children's Human Rights : Progress and Challenges for Children Worldwide* (Oxford, 2005), str. 9–29.
- Gerschutz, Jill Marie in Karns, Margaret P.**, "Transforming visions into reality: the convention on the rights of the child", v: Ensalaco, Mark in Majka, Linda C. (ur.), *Children's Human Rights : Progress and Challenges for Children Worldwide* (Oxford, 2005), str. 31–51.
- Ghaye, Tony, Lee, Sarah, Shaw, Daniel J. in Chesterfield, Gavin**, "When winning is not enough: Learning through reflections on the "best-self"", *Reflective Practice* 10, št. 3 (2009), str. 385–401.
- Gomien, Donna**, *Short Guide to the European Convention on Human Rights (3rd edition)* (Strasbourg, 2005).
- Grant, Maria J. in Booth, Andrew**, "A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies", *Health Information and Libraries Journal* 26, št. 2 (2009), str. 91–108.
- Hosta, Milan**, "Etična odgovornost strokovnih delavcev v fitnesu", v: Sila, Boris (ur.), *Zbornik prispevkov IV. kongresa Fitnes zveze Slovenije* (Ljubljana, 2006), str. 29–32.
- Jager Agius, Irena**, "Razvoj mednarodnega prava otrokovih pravic: uvodni prispevek", v: Jager Agius, Irena (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah* (Ljubljana, 2014), str. XVII–XXVII.
- Javornik Novak, Lea**, "Zloraba otroka – vloga zakonodaje, preprečevalnih ukrepov in družbene odgovornosti", v: Jager Agius, Irena (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah* (Ljubljana, 2014), str. 137–147.
- Jošt, Bojan in Vodičar, Janez**, *Športni učitelj in trener* (Ljubljana, 2014).
- Harris, John**, *Vrednost življenja: uvod v medicinsko etiko* (Ljubljana, 2002), str. 271.
- Kalčina, Liana (ur.)**, *Otrokove pravice v Evropi* (Ljubljana, 1999).
- Kalčina, Liana, Struc, Majda, Geiger Smole, Sara in Otavnik, Alja**, "Delovanje civilnodružbenih organizacij na področju otrokovih pravic v Sloveniji", v: Jager Agius, Irena (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji : od normativnih standardov do učinkovitega varstva : zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah* (Ljubljana, 2014), str. 71–96.
- Kaufman, Kenneth R., Bajaj, Anita in Schiltz, John F.**, "Attention-deficit/ hyperactivity disorder (ADHD) in gymnastics: preliminary findings", *Apunts Sports Medicine* 46, št. 170 (2011), str. 89–95.

- Keegan, Richard J., Harwood, Chris G., Spray, Christopher M. in Lavallee, David E.**, "A qualitative investigation exploring the motivational climate in early career sports participants: Coach, parent and peer influences on sport motivation", *Psychology of Sport and Exercise* 10, št. 3 (2009), str. 361–372.
- Kilkelly, Ursula**, "Strengthening the framework for enforcing children's rights: an integrated approach", v: Ensalaco, Mark in Majka, Linda C. (ur.), *Children's Human Rights: Progress and Challenges for Children Worldwide* (Oxford, 2005), str. 53–80.
- Kovač Šebart, Mojca**, "Kaj v javno vzgojno-izobraževalno ustanovo prinaša zahteva po spoštovanju vrednotnega okvira človekovih pravic?", *Sodobna pedagogika* 64, št. 2 (2013), str. 32–47.
- Kozina, Anja**, *Vloga športnega pedagoga pri prepoznavanju zlorab otroka: diplomsko delo* (Ljubljana, 2009).
- Kozmus, Andreja**, *Disciplina in razvoj avtonomne morale: doktorska disertacija* (Ljubljana, 2009), str. 74.
- Kranjc Kušlan, Aleš**, "Šport kot družbeno odgovorna dejavnost", v: Kranjc Kušlan, Aleš in Hosta, Milan (ur.), *Šport v EU in Sloveniji: za družbeno dogovorno vlogo športa* (Ljubljana, 2005), str. 16–18.
- Kroflič, Robi**, "Krepitev odgovornosti v šolski skupnosti med konceptoma državljan-ske in moralne vzgoje", *Sodobna pedagogika* 64, št. 2 (2013), str. 12–30.
- Lassiter, Jill W. in Watt, Celia A.**, "Student coaches' knowledge, attitudes, skills, and behaviors regarding the Female Athlete Triad", *Physical Educator* 64, št. 3 (2007), str. 142–151.
- Matjašič Friš, Mateja in Šela, Ana**, "Dr. Franc Tiplič: lenarški zdravnik med fikcijo in zgodovino", *Studia Historica Slovenica* 19, št. 3 (2019), str. 695–736.
- Medveš, Zdenko**, "Vzgojni koncept med vrednotno matrico in moralno samopodobo", *Sodobna pedagogika* 58, št. 124 (2007), str. 6–29.
- Moore, Michele J. in Werch, Chudley E.** "Sport and physical activity participation and substance use among adolescents", *Journal of Adolescent Health* 36, št. 6 (2005), str. 486–493.
- Novak, Bogomir**, "Položaj učitelja med heteronomno in avtonomno etiko", *Anthropos* 32, št. 1–2 (2000), str. 133–45.
- Nussdorfer, Vlasta**, "Otrokove pravice kot ogledalo ravni demokratične in humane družbe: spremna beseda", v: Jager Agius, Irena (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih standardov do učinkovitega varstva: zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah* (Ljubljana, 2014), str. XIII–XVI.
- Owen, Hilary in Hughes, Liz**, "Introduction", v: Hughes, Liz in Owen, Hilary (ur.), *Good Practice in Safeguarding Children* (London, 2009), str. 7–10.
- Parent, Sylvie in Demers, Guylaine**, "Sexual abuse in sport: a model to prevent and protect athletes", *Child Abuse Review* 20, št. 2 (2011), str. 120–133.
- Pauolo, David**, *Human Rights in Youth Sport: A Critical Review of Children's Rights in Competitive Sports* (London in New York, 2005).

- Pavlovič, Zoran in Rutar Leban, Tina**, "Projekt CRISP – prispevek k merjenju subjektivnega doživljanja otrokovih pravic in kakovosti življenja", *Šolsko polje* 18, št. 5/6 (2007), str. 77–99.
- Pavlovič, Zoran in Sardoč, Mitja**, "Otrokove pravice, participacija učencev in šolski parlament v Sloveniji", *Šolsko polje* 14, št. 5–6 (2003), str. 137–150.
- Petrovič, Krešimir, Ambrožič, Franci, Bednarik, Jakob, Berčič, Herman, Sila, Boris in Doupona Topič, Mojca**, *Športnorekreativna dejavnost v Sloveniji 2000* (Ljubljana, 2001).
- Prendergast, Heather M., Bannen, Todd, Erickson, Timothy B. in Honore, Kierre R.**, "The toxic torch of the modern Olympic Games", *Veterinary and Human Toxicology* 45, št. 2 (2003), str. 97–102.
- Santos Pais, Marta**, "Poslanica posebne predstavnice generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov za problematiko nasilja nad otroki", v: Jager Agius, Irena (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih standardov do učinkovitega varstva: zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah* (Ljubljana, 2014), str. VII–VIII.
- Sruk, Vladimir**, "Profesionalna etika učiteljev in vzgojiteljev", v: Toplak, Ludvik (ur.), *Profesionalna etika pri delu z ljudmi* (Maribor, 1996), str. 143–145.
- Stirling, Ashley E. in Kerr, Gretchen A.**, "Defining and categorizing emotional abuse in sport", *European Journal of Sport Science* 8, št. 4 (2008), str. 173–181.
- Stirling, Ashley E. in Kerr, Gretchen A.**, "Emotional abuse in Canadian sport", v: Brackenridge, Celia H., Kay, Tess in Rhind, Daniel (ur.), *Sport, Children's Rights and Violence Prevention: A Sourcebook on Global Issues and Local Programmes* (London, 2012), str. 106–111.
- Sundgot-Borgen, Jorunn in Torstveit, Monica K.**, "Prevalence of eating disorders in elite athletes is higher than in the general population", *Clinical Journal of Sport Medicine* 14, št. 1 (2004), str. 25–32.
- Šelih, Alenka**, "Konvencija o otrokovih pravicah – Magna Carta otrokovih pravic in njeno izvajanje v Sloveniji", v: Jager Agius, Irena (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji: od normativnih standardov do učinkovitega varstva: zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah* (Ljubljana, 2014), str. 3–28.
- Tan, Jacinta, Bloodworth, Andrew, McNamee, Mike in Hewitt, Jeanette**, "Investigating eating disorders in elite gymnasts: Conceptual, ethical and methodological issues", *European Journal of Sport Science* 14, št. 1 (2012), str. 60–68.
- Timpka, Toomas, Finch, Caroline F., Goulet, Claude, Noakes, Tim in Yammine, Kaissar**, "Meeting the global demand of sports safety: The intersection of science and policy in sports safety", *Sports Medicine* 38, št. 10 (2008), str. 795–805.
- Tittlbach, Suzanne A., Sygusch, Ralf, Brehm, Walter, Woll, Alexander, Lampert, Thomas, Abele, Andrea E. in Bös, Klaus**, "Association between physical activity and health in German adolescents", *European Journal of Sport Science* 11, št. 4 (2011), str. 283–291.

-
- Tofler, Ian R., Katz Stryer, Barri, Micheli, Lyle J. in Herman, Lisa R.**, "Physical and emotional problems of elite female gymnasts", *The New England Journal of Medicine* 335, št. 4 (1996), str. 281–283.
- Trstenjak, Anton**, "Profesionalna etika in civilna družba", v: Toplak, Ludvik (ur.), *Profesionalna etika pri delu z ljudmi* (Maribor, 1996), str. 9–12.
- Vojnovič, Lenka**, *Otrokove pravice v Sloveniji: raziskava o njihovem varstvu, promociji in izobraževanju* (Ljubljana, 2010).
- Zurc, Joca**, "Gibalna aktivnost slovenskih otrok", *Šport* 59, št. 3/4 (2011), str. 126–131.
- Zurc, Joca**, "Promocija gibanja pri zmanjševanju tveganj za pojav kroničnih bolezni: sistematična pregledna študija", v: Grmek-Košnik, Irena, Hvalič Touzery, Simona in Skela-Savič, Brigita (ur.), *Kronične bolezni sodobne družbe : od zgodnjega odkrivanja do paliativne oskrbe (zbornik prispevkov z recenzijo)* (Jesenice, 2014), str. 54–65.
- Zurc, Joca**, "Etični vidiki poučevanja mladih instrumentalnih glasbenikov", *Sodobna pedagogika* 71, št. 3 (2020), str. 134–155.
-

Author: ZURC Joca

Ph.D., Ph.D., Ph.D., Assistant Professor
University of Maribor, Faculty of Arts, Department of Pedagogy
Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenia

Title: ENFORCING CHILDREN'S RIGHTS IN THE EXTRACURRICULAR SPORTS ACTIVITIES

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / *Humanities and Social Studies Review*
Maribor, 21 (2021), No. 1, pp. 233–270, 124 notes, 3 pictures

Category: 1.01 Original scientific paper

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: childhood, children rights, United Nations (UN), extracurricular activities, youth sports, moral development, ethics of sport, ombudsman.

Abstract: A perspective on child, childhood and children's rights are important issues, highly valued in all historical eras all over the world. Each of this questions was trying to address a child and her/his needs from the perspective of different pedagogical approaches, institutions and legislative documents. Recognition of children's rights has been very well studied in the field of school pedagogy. However, the open question remains how the children's rights has been changing and enforcing in an extracurricular activities, which have a significant impact on child's development and socialization. This study aims to present a comparative theoretical analysis of recognition, enforcing and abusing of children's rights in the extracurricular sports activities. Findings highlighted the importance of the education about children's rights, professional ethics, and the need for changes in pedagogical approach of the development of young talented athletes.